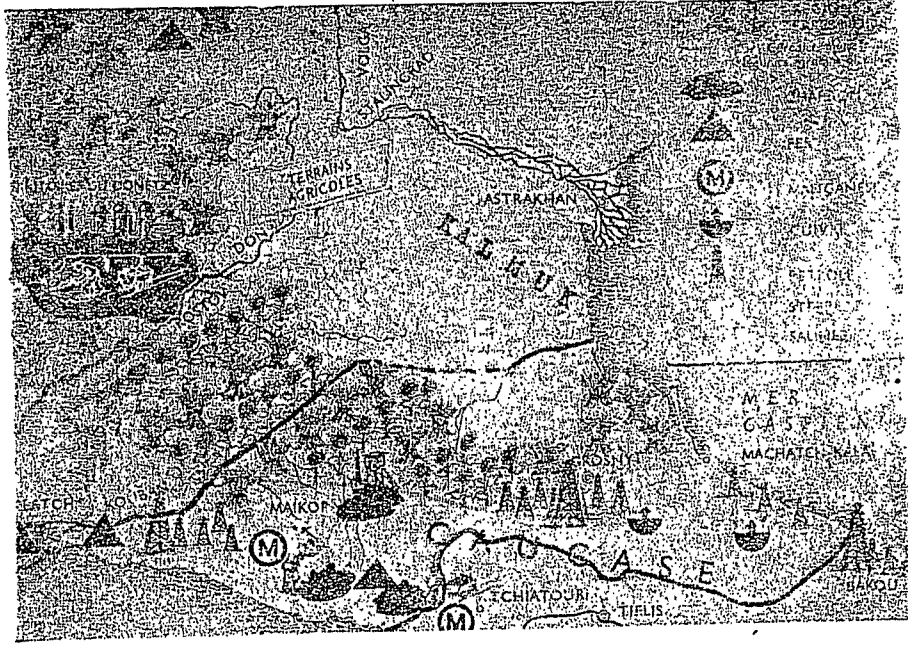

YENİ KAFKAS

ŞİMALİ KAFKASYA'nın TOPRAK ÜSTÜ
ve TOPRAK ALTI SERVETLERİ

YENİ

KAFKAS

A D R E S

Moda Halis ef. Sokak
No. 8
Kadıköy - İstanbul
Telefon : 36 10 94

Sahip ve Başyazarı
Dr. VASFİ GÜSAR
Neşriyat Müdürü
MEHMET KETEV

ABONE ŞARTLARI

Seneliği : 9 Lira

Yabancı memleketlere

15 Lira

Fiatı : 150 Kuruş

Yıl 3. Sayı 15 (39)

İki ayda bir çıkar. Siyasî, Tarihî, Edebî

Mayıs - Haziran 1959

İ Ç İ N D E K İ L E R

Şimali Kafkas istiklâli ve Türk ordusu Dr. Vasfi GÜSAR

II Mayıs ve sönmeyen ümit Fetgercy ŞÖENÜ

Hacı Muradın Şeyh Şamile iltihakı Dr. Ahmet Bedevi ATALAY

Kafkas mitolojisi ile Yunan mitolojisi arasındaki
müşterek noktalar Yıldız Okyay TLİFİ

Komünizm nedir? Ve ne olabilir? Erfali AYDEMİR

Çerkeslerde terbiye, adet ve içtimai hayat ★ ★

General Musa Kundukhov'un hâtıraları Çeviren: Murat YAĞAN

Büyükleri bilelim : ★ ★

Süleyman İzzet Tsey
Dr. Ali Suad Asyok
Şuajp Merdi garip

Bozgun ve kin besleyen kartal NART

Bir azda gülelim Derleyen: Mehmet KETEV

Çerkeslerde soy adları Dr. Vasfi GÜSAR

Drau faciası münâsebetile Cemal AŞHOT

Hâdiseler, Haberler ★ ★

Sağlık haberleri ★ ★

Şimali Kafkasya istiklâli ve Türk Ordusu

Dr. Vasfi GÜŞAR

Bugün 11 Mayıs 1918 Şimali Kafkas istiklâlinin senej devriyesi... 4 milyonluk Şimali Kafkasyalı yüz küsur milyonluk Rus Çarlığına karşı 300 sene savaşmış, yetiştirdiği büyük kahramanların idaresinde harikalar göstererek yalçın dağlarına, zümrüd gibi yeşil ovalarına bir tek yabancı sokmamışlardır. Kaytuka Arslan Bek, R. dade, İnaluka Arslan Girey, Hacı Huzbek, Hacı Giranduka Berzeg, Şeyh Mansur, ve Şeyh Şamil, kahramanlar serisinin en meşhurları...

18 ve 19 uncu asırda Şimali Kafkasyalılar, Rus sürülerinin akıran saldırılarına göğüs germişler, çarpışmalar, yurtlarını müdafaada gösterdikleri cesaret, celâdet; hürriyeti seven bütün insanlar ve milletler tarafından tebeil edilmiştir.

Ne zaman Türkiye ile Rusya arasında bir harp patlamışsa, ne zaman Türkiyeden bir ivaret gelmişse Şimal Kartalları silaha sarılıp harekete geçmişler, Moskof sürülerile savaşmışlardı. Zaten Moskof adı, Anadolu köylüleri arasında yegâne hunhâr ve müstevli sürü olarak tanınıyor,, ağlayan bebekteki yaramaz çocukları susturmak için o ismi umacı mukabili kullanıyor ve susturuyorlardı.

Dağ kartalları; memleketlerini, vatanlarını bütün tarîh boyunca daima adım, adım müdafa etmişler 94 sene evveline kadar hür ve müstakil olarak, hiç bir müstevliye boyun eğmemişlerdir. Kartal yuvası dağlarının bekçisi olmuşlar. mitolojik Elbrus dağlarındaki Promete yi daima korumuşlardı. Fakat son müdafaaları hazine olmuş, kendilerinden 25-30 misli kalabalık Ruslara son kurşunu sıkmışlar, memleketi müstevililere bırakmak ve büyük bir kısımda düşman çizmesi altında kalmamak üzere Türkiyeye hicret zorunda kalmışlardı.

Yirmineiasır da Şimali Kafkasyalılar, vatanlarını ancak mevzii hareketlerle kurtarmağa çalışmışlarsa da bir netice elde edememilerdir. Nihaye Birinci dünya harbinde 1917 senesinde Çarlık yıkılmış, onun yerine geçen Sosyalist Kerenski hükümetinin zafiyeti dolayısıyla Komünistler vaziyete hâkim olmuşlardı. Bu sıralarda Rusya dahili ihtilâl içinde çalkalanıyordu. Şimali Kafkasyalılarda mahkûm diğer milletler gibi fırsattan istifade ile II. Mayıs. 1918 de hürriyetlerine kavuştular. İstiklâllerini ilân ettiler, Cumhuriyet kurdular ve riyasete kıymetli vatansever

(Abdülmecit Çermoy)u getirdiler. Şimali Kafkasya bu suretle 54 sene Rus istilâ idaresinde kalmış bulunuyordu.

Şimali Kafkasya cumhuriyetini ilk tanıyan devlet Osmanlı devleti olmuştur. Kafkas halkının talebi üzerine Osmanlı hükümeti Harbiye nazırı Enver Paşa, braderi Nuri paşayı İslâm ordusu kumandanı olarak bir ordu ile Kafkasyaya göndermişti. Bu ordunun gitmesine Türkiyedeki Kafkas asıllı Türk vatan dağlarında büyük tesirleri olmuştur. Bu ordunun arkasında Şimali Kafkasa ayrıca bir ordu gönderilmesi düşünülmüş, Şimali Kafkas ordusu adı altında teşkil edilen orduya kumandan olarak Kafkas asıllı Met Çunatuka Yusuf İzzet paşa memur edilmişti. Türk ordusunda bulunan Çerkes zabıtlarından istilâde edilmiş, Yurbay İsmail Berkuk, Yurbay Süleyman İzzet Tsey, Yüzbaşı Mithat Şaplı ve daha bir çokları bu orduya tayin edilerek gönderilmişlerdi. İsimleri geçenler Kurmay subay idiler. İsmail Berkuk, Şimali Kafkas ordusu erkânı harp reisi, Süleyman İzzet Tsey on beşinci fırka kumandanı bulunuyordular. İsmail Berkuk aynı zamanda maiyetindeki bir kısım subaylarla beraber Şimali Kafkasyada ordu teşkilâtı yapacaklardı.

İsmail Berkuk, İslâm ordusu kumandanı Nuri paşa tarafından evvelâ ULANSKÎ ve ZAKATALÎ mıntıkasına memur edilmiş bu mıntıkadaki asayişî esir zabıtlar ve efradın yardımı ile temin ettikten sonra Şimali Kafkasyada çalışmak üzere 23. Haziran. 1918 de memur edilmiş, aynı zamanda ordu kumandanı Yusuf İzzet paşanın oraya iltihakına kadar (29. Ağustos. 1918) Şimali Kafkas ordusu kumandan vekili vazifesinde verilmişti. Şimali Kafkas ordusunun teşkilî için Türkiyeden 74 subay ve 577 assubay ve neferden müteşekkil bir teşkilât birliği 18. Temmuz. 1918 de Şimali Kafkasa (AHTİ ve ZAKATAL) a gönderilmişti. Bâku'nun zaptı her şeyden üstündü. Baku-Derbent-Petrofsk demir yolu Rusların idaresinde idi. 5. inci fırka ile Tseyin 15 inci fırkası Bakunun zaptına memur edilmiş, kanlı bir muharebe ile Baku 16. Eylül. 1918 de alınmış ve 15 inci fırkanın burada büyük bir yararlığı şân vermişti. O zaman bir askeri muharririmiz «15. inci fırkasız Bâku alınmazdı) (1) demiştir.

Bu iki fırka yerli askerlerle beraber 6, Ekim.

Şimali Kafkasya Ordusu Kumandanı
Met Cınakuta Yusuf İzzet Paşa

1918 de Derbenti muhasara ve zaptetmişler. Derbent'in zaptını müteakip Şimali Kafkas kumandanı Met Cınakuta Yusuf İzzet paşa, reisi cumhur Abdülmecit Çermoy Ekinde yetişerek 13 Ekim. 1918 de saat onda Derbent belediye binası önünde Şimali Kafkas bayrağı top sesleri arasında çekilerek tesit edilmisti.

Derbent civarı, diğer kasabalarla Temur Han surada alındıktan sonra Hazer denizi kıyısında PETROFSK muhasara edilmisti. Petrofsk Derbendj müdafa edip çekilen çarist ve milliyetsiz bir Şimali Kafkasyalı olan general Biçerahof tarafından savunuyordu. Biçerahofun kuvveti 5-6 bin piyade, 20 top ve 100 makineli tüfekten ibaretti. Osmanlı ordusu, TARKİ dağı ve Petrofski yi iki günde zaptetmiş ve şehre girmişti. Askerri muharrir kitabında: «15 inci fırka bir ay kadar kısa bir zaman zarfında BAKU den PETROFSK'a kadar olan Şimali Kafkas arazisinde düşmandan tathir etmiş ve Türk milleti namına Azerbeycan ve Şimali Kafkas kardeş milletlerine bu suretle âzami muaveneti yapmıştır» (2) demektedir... Aynı muharrir, «Derbentten sonraki harekâtı Yusuf İzzet paşa pek büyük bir fetanet ve şecaatla idame etmilerdir» demektedir (3). İsmail Ber-

kuk, hem ordunun erkânı harbiye reisi hemde Şimali Kafkasyanın bütün teşkilâtının başı idi. Suvarî fırkası kumandanı Akif bey Çeçenlerle meskün mıntıkada teşkilât yapıyorlar her ikisinde unutulmaz hizmetler ve başarılar gösteriyorlardı.

Büyük bir kahramanlıkla Şimali Kafkas düşmandan temizleyen Osmanlı Türk ordusu ne hazindir ki arzu, emel ve gayesine erişememiş. Mondros muahedesi üzerine oralardan çekilmek mecburiyetinde kalmış ve Şimali Kafkasyayı yerlilerden teşkil edilen millî kuvvetlere bırakarak ve bu bölgelerin tahliyesi hakkında Ahmet İzzet paşa kabinesinin 21, Ekim 1918 tarihli fakat geç kalan emirle 28. aralık. 1918 tarihinde Şimali Kafkasyadan ayrılmışlardır.

Bu harekâtta Türk kuvvetleri 9 subay, 195 nefer şehit, 22 subay, 398 er yaralı, 20 er kayıp veya esir vermişlerdir.

Cumharreisi Abdülmecit Çermoy

Şimali Kafkaslılar iki sene daha çok üstün bez yaz Rus (Denikin ve Kolçak) orduları ile ve kızıl Rus (Bolşevik) kuvvetleriyle savaştılar. 1921 de Şimali Kafkasya cumhuriyeti inhilal ederek komünist ruslar tarafından istilâ edilmisti.

Türkiyede veya gurbet ellerinde yaşayan Şimali Kafkaslılar, kırk sene evvel hürriyet ve istiklâl uğrunda omuz omuza döğüşerek kurtarmağa çalıştıkları şimdi Kafkasın 11 mayısını tesit ederken. müşterek gaye ve dava için şehit düşen kardeşleri Anadolu çocuklarında kendi çocukları ile beraber bir defa daha hürmetle anıyorlar onlara mağrifet diliyorlar, aziz Türk kardeşlerinin büyük ve asil mefkûre birliğini daima minnet ve şükranla yad ediyorlar.

(1) Şimali Kafkasya muharebeleri, askerî mecmua. No. 64. 1927. Kaymakam Mehmet Tevfik.

(2) Aynı eser s. 163

(3) Aynı eser aynı sahife

II Mayıs ve Sönmeyen ümit

Fetgery ŞÖENU

Bugün II Mayıs..... yani Şimali Kafkasyalıların millî vicdanının için için kaynayan bir yanar dağın ani indifai gibi kudretli bin bir heyecanla Rus despotlarına, zulum ve işkencelerine isyanla Şimali Kafkasya'nın istiklâl bayrağını açtığı o muazzam günün senei devriyesi...

Düşünüyorum ki bugün, nice yıllardır en hücre en kuytu köşelerine bile sinen kan ve barut kokularıyla bunalmış duran hür tiynetli insanların yurdu Hazer denizinden karadenize kadar bütün dağları ve vadilerile, bütün ormanları ve nehirlerle, bütün kardeş zümreleriyle tek bir kalp gibi sevgi ve meserret içinde çırpınmış istiklâl bayramını ilk defa tesit etmişti.

Ezelin nurdan yarattığı Kafkas dağlarının Rus istilasile bir asra yakın kararan fezalarında muzlim gecelerin koyunda parlayan nur noktaları gibi doğan bu istiklâl yıldızı ne mehabetli idi. Bir bahar günü çiçekleri fışkırtan ılık rüzgârlar gibi tatlı esen o hürriyet havası ne hayat verici idi... ve ulu dağlar, ışığını Kafkaslıların ruhundaki imânın aydınlığından alan bu yıldızın doğum gününü ne kadar, ne kadar zamandır hasret gözü ile gözlüyorlardı... Kahraman ecdadının hayırlı varisleri olan çocukları; memleketin kuruluş mayasından fışkıran bu havanın önüne düşmanların kahrederek kurdukları sedleri yıkmaya asıl uzun yıllardan beri teşne ve hevesli idiler...

Bu. zulum ile halkın kuvvetle faziletin sonsuz boğuşmalarından bir sahife hikâye eden faciadır. Her Şimali Kafkasyalıının daha beşikte iken (NİNNİ) diye anasının yanık bağrından hıçkırdığı destanlarla bellene bellene büyüdüğü bu sahife tamam 100,150 sene imanı bütün ecdadın saf ve civanmert kanile kızara kızara dolmuş, 100, 150 sene her gün bir başka muntıkada Moşkof elile yakılan ve yıkılan mesut köylerin mesut hanımanların yangın dumanile işlene işlene kararıştı.

Nihayet geçen asrın ortalarında idi. Hür Kafkasya baştan başa esir Kafkasya olmuştu. Dört bin,

beş bin seneden beri dağların üstünde ve arasında kendi sosyal saadetlerine yaslanıp tüten ocaklar baykuşlara yuvalığa hazırlanmıştı. Çünkü 150 sene zarfında, sahralarda canavarlık tiynetini tatmin etmek üzere parçalamak için ceylan kovalıyan Rus ihtirası muzaffer olmuştu. Artık son zinde alevin kendilerinde parladığı görülen Şimali Kafkasyalıların kanında doya doya içmek fırsatını bulmuş ve hürriyeti zincirlere vurarak dipsiz uçurumların sabahı olmayan karanlıklarına yuvarlamışlardı...

Bu; her Rus günlerle değil, haftalarla, aylarla tesit edilmesi farz bir bayramdı. Servet, ihtişam ve kanlarıyla sulaya sulaya hudut çizdikleri topraklar-kovulan yüz binlerce Çerkesin yurdunda efendilik hediye eden bir bayram... Buna karşı her çerkes asırlarla zaman yüreğinden sızısı silinmiyecek bir dağ, bir müsibet ve bir felâket idi. Fakir, sefalet ve esaret getiren, kendi vatanında, kavminin cellatlarına eğilmeye cebreden bir tayfunda. Fırtınalar, ormanlardan geçerken ağaçların dallarını nasıl kırar, yapraklarını nasıl dökerse bu tayfunda Şimali Kafkasyalıların kolunu öyle kırıyor, servetten, refahtan, saadetten ve bunlarla beraber namus ve şerefini savunacağı silahından ayırıyor Mujik ten daha zelil, daha hakir bir derekeye yuvarlıyordu. Bundan böyle Kafkasyanın nasibi yuvasından, huzurundan hürriyetinden, istiklâlinden ve bütün mukaddesatından ırak yaşamaktı. Öz yurdunda, hatta ailesi harminde fermañ okunacak kudret kendi kudreti değildi, milletinin de kudreti olamıyacaktı. Ancak ve yalnız Rus despotizminin her kabaran ihtirası olacaktı.

Bütün bu müsibet yağmuru içinde bile Kafkas-yalılarda yine bir şeyler kalıyordu. Ruhundaki (engin istiklâl imanı), elindeki 100. 150 sene bu imanın tahakkuku uğruna çarpışa, çarpışa parçalanmış kırık kılıcı ve hamâset tarihinin şanlı destanı... Rus ordularının, Rus altınlarının, Rus desiselerinin bitmez tükenmez akınları, avutmaları bu imanı söndürememiş, kılıcı kırmış fakat kınına sokturmamış.

tarihi tahrife yeltenmiş fakat unutturamamış idi. Bunları kaskaslıdan alacak kuvveti Allah henüz Ruslara vermiş değildi. Ve kaskaslı yalnız bunlara dayanacak hakkın kendine gösterdiği kuşpelige, kuvvetin zulme âlet olmak için arzettiği teşnelige, Rusların cebir ve şiddetle çöken kulluk kahrına makamı tezyifte gülecekti. Mısırın Ferunlarına ihramlar kuran mazlum esir gibi acı acı gülecekti. Onun manevi hüviyeti, sarsıldığı derecede kırılmamış, silinmemişti. Bütün bir cefâdetle 100.150 sene güneşlerden daha parlak kahramanlık sahneleri kaydeden mazide olduğu gibi şimdide ruhunda engin ve derin aynı zamanda daha cevval, daha yakıcı bir ateşin yandığını duyuyor, içinde biriken hisleri, dalı budağı kırılmış ağaçların içindeki hayat usaresi gibi eskisinden daha kaynar, daha yılmaz ve yorulmaz buluyor.

Bir asra yakın Ruslukla kaynaşmış, Rus ile anlaşmış kaç vicdanı kara çıktı?... Bir seneye bir bile isabet etmiyecek kadar değil mi?... Onlar kimlerdi?... Aralarında hakkın tecellisine açık vicdanla susayan haktan kaç kişi vardı?... Hiç değil mi?

Bu Kafkaslılığa öz mal olarak kendinde kalan imânın, kınâ kudsiyetine işaret eden tarihin yaktığı büyüklük nurun son ve sönmez bir armağanı idi. o, yarımkâ, ebediyete kadar yarımkâ. Bu muazzam manevî mucizenin yanı sıra her âlemin her hangi şekildedir bu bayrağına dâ ilâdîliğe o bayrağın dalgalandırmasından doğan hava dalgalarını kalbine batmış birer ol. gibi sırtı ile duymayan ve hüviyetinin derinliklerinde habaran kınâ kıyanlarını anlamıyan bizdenmi idi?

Ben, bunu her zaman duyuyorum ve ceddâdan aldığım deride biliyorum ki: «YASAMAK ÖLMEK DEĞİLTİR, ŞERHİLE VE ŞEREF İÇİN ÖLMİYİ BİLMEYEN ŞEREFLE VE ŞEREF İÇİN YASAMAYA LAYIK OLMUYANDIR»

Yokladığım zaman içinde tabiatın bu mücrimi ve günahtâr tecessülüne karşı u utulmaz düğmanlıklar telâyer ve bu sesi duyuyorum:

«Ey göl, yüzünü yıldızlara erişen yüce dağlar gibi kahramanlık semasını aşır geçiş hamaset tervihine yarımkâ... yasamı tutuşan hürriyet, bilmiş ol ki sava ceddâda mîrâdır. İlmâm dükmanı Rusun pengelârinde boğulan hürriyeti ve istiklâli kurtarmak için yaradılaptırlar gibi addır. Mani olmak hüviyetini kağıt ve ate ile boğ. öldür. Eğer Allahın yâkusu, şefâi baba ve dedelerinin mezarlarını aç, kemiklerini çıkar, hürriyetini, vahşini, istiklâlini gaspedenlerin kafaları ı yılan kafaları ezer gibi ez ve cesetlerinin üzerinden bayrağını aç... O vakit sa-

na, kandan kan, cennâda ca, ruhundan ruh veren dedelerinin-Ahahın yakınında uçan - ruhlarını da şad etmiş olacaksınız...

İşte H. Mayıs. 1918 günü Kafkasların sönme-yen imanı, milli vicdanı bir asra yakın esaret devresinin her doğuşunda aradığı «ÜMIT» ine kavuşmuş, beklediği hürriyet güneşi kendi ruhundan fışkırpı taşmış, istiklâline kavuşmuştu. İki deniz arasındaki aziz yurdunun belki Kafkas tarihine ilk defa olarak kaydettiren bir gün olmuştu.

Malumdur ki Güzel ve zengin Şimali Kafkasın mevkii, vaziyeti, yer üstü ve altı kaynakları ile geniş servete sahip. Fakat halkı hodbin müteazzim ve mağrurdur. İki Çerkesin aynı noktada aynı kanaatle birleşmesi bile ender vakalardır. Almanların meşhur Bismarkının kendi zamanındaki Almanları tarif için söylediği «Üç Alman bir araya gelince dört rey doğar» sözü sanki Şimali Kafkaslılar için söylenmiş. O zamanlarda üç çerkes, üç Kafkaslı bir araya gelince dört değil, hatta on dört rey doğardı. Bu ve istiklâli gayesi hesabına gayri kabili telafi bir zerre idi. Başta Kafkaslıları mahveden şey bu inatçılık, vahşilik onu izaleye matuf teşkilattan mahrumiyetti. Yoksa hürriyetin tadını bilmemek vatan sevgisini dayanamak değildi. Tarihin en eski devirlerinden bugüne kadar Kafkaslılığın hakkıyla iftihar edebileceği vakıfların başında bunlar vardı. Fakat ferdi olarak vardı. Her fert ayrı ayrı ve başlı başına vatan, hürriyet ve millet sevgilerinin tecessüm etmiş bir tinnâli idi...

H. Mayıs bu çok mühim noktanın, Kafkasyanın bütün kavimlerinden ziyade Şimali Kafkaslılar tarafından söylendiği, uzun esaret senelerinin (VAHDET) fikrini her mütakadda ziyade buraya telkin ettiğini göstermesi bakımından çok mühimdi. Onların bu idrakini doğuran şey vatanın ne demek olduğunu bilen anlamış olmalarıdır. Şimali Kafkaslıların isimsiz ve meşhûr bir kahramanı, eski istiklâ devrinde bir gün bir Rus generalinin «Ruslar denizdeki kum kadar çoktur. Siz arsunuz, nasıl başa çıkabilirsiniz?» «Sözünce» Ehemmiyeti yok. Onlar ne kadar çok olsarlarsa olsunlar, biz onları deniz dalgalarının kumları çigne-diği gibi boğarız.» mukabelesini boğuna etmemişti. Kartuka Büyük Aslan Bek'in Hatuğzoukue Misseyvst in. Mansurların, Garzi monla ve Şamillerin öz dilekleri olan vahdetin ilk temel taşıda böyle umumi bir sevgi ve gevkle, bütün ruhları aynı ahenkle titreten bir heyecanla atılmış oluyordu. Evet H. Mayıs. 1918 Şimali Kafkas istiklâlinin mesut günü olmakla beraber Şimali Kafkas halk ittihadında sembolik günü olmuştur.

(devamı var)

Hacı Muradın Şeyh Şamile iltihakı

Dr. Ahmet Bedevi Atalay

Ohulguh muharebesini kaybeden Ş. Şamil Avaristanı kazanmıştı. Gazî Muhammed ve Hamzat Bek in kanlı savaşlar ile ele geçiremedikleri Dağıstan'ın bu kısmını Ş. Şamil tek kurşun atmaksızın elde etmiştir. Avar Hanları eskiden beri Ruslara sadık görünüyordular. Hamzat'ın Avar hanlarının imhasından sonra Hanlığa; Rus hizmetinde bulunan Mihtuli Ahmet Han tayin edilmiş ve Hamzatın katlinde medhedar olan Hacı Murad'a askeri teğmen rütbesi taltifi ile muavinliğe verilmişti. Bilâhare yapılan ihbar üzerine sadakatından ve Ş. Şamil ile gizli haberleşmelerinden şüphelenen Ruslar Hacı Murad'ı ellerini bağlatarak 40 kişilik muhafız kıtası ile yaya olarak (Temir Han Şura) ya gönderilmek üzere yola çıkarılmıştı. Bu hareket, izzeti nefsi ile mağrur asil Dağlıya yapılan büyük hakaret idi. yolda giderken Hacı-Murad kendisini uçuruma atmış ve muhafızlarından birini de süngülemişti. Diğerleri Hacı-Muradın hayatından ümidi keserek, aramağa bile lüzum görmemişlerdi. Mucize kabilinden sağ kalan Hacı Murad olayı şu suretle anlatmıştır:

«Moksob köyü yanından geçerken daralan patikanın sağında derin bir uçurum vardı. Ben muhafızlarımdan ayrılarak uçurumun tam kenarına geldim. Nefer beni durdurmak istedi. Bende kendimi uçuruma attım ve neferide sürüklemiş oldum. O öldü, ben sağ kaldım. Kollarım, ayaklarım, kaburgalarım kırılmıştı. Başım danda yaralanmışım. Başım döndü bende uyumuştum. Uyandığım zaman kendimi kanlar içinde buldum. Halimi gören çoban halka haber vermiş ve beni köye götürmüşlerdi. Başım, kaburgalarım ve ayağımdaki yaralarım iyi olmuştu. Yalnız bir bacağım kısa kaldı».

Araçtan çok geçmeden Hacı Murat şimdiye kadar muhalifi olan Ş. Şamile aşağıdaki meâlde kısaca mektubunu göndermişti :

«Hunzah (Khunzakh) muharebesinde kahramanlığımı anladınız. Şimdi birlikte savaşarak kahramanlığımı görmek ister misiniz?»

Ş. Şamil Avaristanda çok nüfuzu olan Hacı Mu

radın mezkûr teklifini derhal büyük bir sevinçle kabul etmişti. Hacı Muradın iltihakı ile Ruslara karşı olan Avaristandaki milli savaşın karakteri değişmiş ve Ş. Şamilin zaten parlak olan nüfuzu bir kat daha artmıştı. Ş. Şamil, Hacı Murada derhal mektupla cevap vermişti. Bu mektubunda Hacı Murada teklifini memnuniyetle kabul ettiğini ve iki başlı Rus kartalının Kafkasyalıların şanlı sancağında parlayan Hilâlin nuru ile kanatlarının yanacağını ifade etmişti. Hacı Murad, Önder Ş. Şamilin yanına geldiği zaman, ena büyük itimadını bildirerek kendisini birinci sınıf Naip (kumandan) tayin etmiş ve bütün Avaristan halkıda Ş. Şamil tarafına geçmişti. Ruslar Avaristanı kayıp etmekle Dağıstanın zapt ve istilasından yıllarca uzak kalmış oluyorlardı.

Tarihçi Zaharin (Kafkas ve Kahramanları) adındaki eserinde Hacı Murad için şöyle yazmıştır:

«Avar naibi Hacı Murad, kendi şahsında hakiki bir kahramanda bulunması lâzım gelen bütün meziyetleri toplamıştı. Uzun boylu çok kuvvetli, güzel yüzlü, cesareti hudutsuz, atılgan, fazla izzeti nefisli ve aynı derecede intikamcı idi. Hayatı şaşılacak maceralar ile doludur».

Hacı Murad garnizonunda 25.000 askeri olan Temir Han Şuraya gece baskını yaparak Baloda bulunan Baş kumandan general Argutinskiy'yi kaçırmak istemiş isede yanlışlıkla generalin sarayı sanarak fazla ışıklı bulunan hastaneye girmişti. Telâşa giren şehirden yapılan takipte kurtulmuştu. Hacı Murad zamanının en tanınmış partizanlarından idi. Mihtuli Hanlığının sarayından Hanın dul karısı Hançe Nuh Bike yi (Nuh hanım) kaçırdıktan, yukarıda yazıldığı vechile Temir-Han Şura baskınından ve 1850 de Şeki şehri posta yolunda bir alay Kazak suvari muhafızı ile seyahat eden Rus Veliahdı Aleksandr Nikolayeviç'e taarruz niyetine mani olan tesadüften sonra, gözü pek Hacı Murad için yapılacak hiç bir şey yoktu. Sonradan Hacı Murad, Kont Vorontsof'un Kafkas Umumi valiliği zamanında Ruslara teslim olmuştur. İkamete mecbur edildiği Şeki şehrinde

bir müddet kaldıktan sonra esarete dayanamıyarak sabrı tükenmiş ve bir gezi esnasında muhafızlarıyla çarpışarak dört arkadaşı ile keçmağa muvaffak olmuştu. Yakalanması için gönderilen bir kaç yüz mihlis kuvvetiyle 1852 yılının 22 nisanında yaptıkları çetin savaş esnasında Hacı Murad yaralanmış ve aldığı yaralarıyla şehit düşmüştür. Kafkas umumi valisi Kont Vorontsof, Hacı Muradın hayatının sonu hakkında harbiye nazırına şu suretle bildirmiştir:

«Hacı Muradın hayret verici karakteri hakkında işittiklerimi teferruatıyla yazmak çok uzun olur. Yalnız ölümünün beni büyük bir mes'uliyetten kurtardığını arzederim. İki taraflı keskin kılıç gibi olan Hacı Murad hudutsuz kahramanlığına eşit olan izzeti nefsiinden dolayı çıkarabileceği hadiseler bizi rahat bırakmıyacaktı.»

Hacı Murad'ın kahramanlığını ve hiç bir şeyden korkmıyarak atılganlığını ispat eden pek çok vakalar dan birisinde Rus askeri yazarlarından (Poto Lazaref)in hâtıralarına ait kitabında şu suretle yazılmıştır:

1851 yılının 7 nisan gecesı sabha karşı Ruslar Paskalya duası ile meşgul iken Mıhtuli Hanlığının merkezi olan Cungutay da ikametgâhında bölge kumandanı Lazarefi uykudan uyandırarak iki dağılının kendisini acele görmek istediğini söylemişlerdir. Adlarını bildirmeyen bu iki adamın yüzleri kalın başlıklar ile kapalı, yamçıları çamurlu, atları terli, yorgun ve sık nefes alır durumda idiler. Bu iki Dağlı, odasına alınarak kapı kapatıldı. Amirimiz! Biz Hacı Muradın partisinden kaçarak geldik ve sizden af edilmemizi istiyoruz. Lazaref; Hacı Murad'ın şimdi nerede bulunduğunu sormuştu. Dağlılar Hacı Muradın hali hazırda Deşlaharda bulunması muhtemel olduğunu söylediler. Hayret içinde kalan Lazaref durduğu yerden kalkarak Hacı Murad hududumuzu geçerek Deşlahara nasıl gidebildiğini sordu. Dağlılardan biri Hacı Murad ile birlikte güneş batarken Anşı ve Akkent köyleri civarında nöbetçilerin bulunmadıkları zamanlardan istifade ederek geçtikten sonra kilometrelerce yol akırak Gubden ormanlarına vasıl olduk ve atları dinlendirmek üzere yarım saat kadar kaldık. Burada Hacı Murad maiyeti efradının hepsinde balta bulunup bulunmadığını muayene ederken ormanda gizlendiğimiz yerden kaçarak buraya geldik. Lazaref bir az düşüdükten sonra Hacı Muradın maiyetinde kaç kişi bulunduğunu sorunca 500 kişiden fazla değildir cevabını aldı. Hacı Muradın huduttan geçmesine mani olmıyan suçluları aramayı faydasız bulan Lazaref; yüz kişilik şahsa lej-

yon birliğinin Cungutay da kalması ve böiğenin yukarıdaki köylere de Hacı Muradın geri dönmesi müh temel olan yolların kesilmesi emrini verdikten sonra kendisi kalan atları ile Arkas köyüne geçerek askeri vaziyet aldı.

Hacı Murat TAVULAL

Gün böylece geçti. Atlılar yolları ve patikaları yoklıyorlardı. Sabaha karşı gelen muhbirler, Hacı Muradın Deşlaharda Ruslara ait çok sayıda atları elde ederek Petrovsk (Şamil kale) şehri istikametine doğru geçtiklerini söylemişlerdi. Bunun üzerine bin kişi olan atlıları ile Cungutaya gelen Lazaref buradaki askerlerinin General Argutinskiy'nin emirleri ile Hacı Muradın karargâh kurduğu atlı boyun ormanına doğru hareket ettiklerini öğrenince aynı istikamete yürümüş ve ormana vardığı zaman savaşın bitmiş ve Hacı Muradın da ormandan ayrıldığını anlamıştı.

Mezkûr savaş Şimalî Kafkasyada «Zalotukin» vakası adı ile maruftur. Burada kumandan Zolotukin atlarını bırakarak Nijegorodskiy alayının askerleriyle Hacı Muradın bizzat müdafaa ettiği maniaya hücum etmişler isede çok zayıat vererek geriye atılmışlardı. Bu savaşta Rus kuvvetleri Kumandan Zolotukin öldürülmüş ve Hacı Murad maiyetiyle birlikte selamete geçmişti .

Kafkas Mitolojisi ile Yunan mitolojisi arasındaki bazı müşterek noktalar

Yıldız Okyay Tlifij

Prometenin Zeüsü aldatıp sonrada ateşi insanlara vermek için tanrılardan çalması Zeüsün hidde-tini mucip olmuştu. Onun bu yaptıklarına karşılık o da Hefastusa (Demircilerin tanrısı) çamurdan bir ka-dın yaptırarak ona hayat ülemiş ve Prometenin kar-deşi Epimetheye hed.ye olarak yollamıştı, fakat ağa-beysi tarafından sıkı sıkı tembihlenmiş olan Epimete önce bu hediye kabul etmedi, bunun üzerine Zeüs daha fazla dayanamayıp Prometeyi bir zincirle Kaf-kas dağlarına bağlamıştı ve hergün bir akbaba gelip ceza olarak karaciğerini yiyordu ve geceleyin kara-cigeri yeniden bitiyordu...

Bu efsanenin esası Kafkas mitolojisine dayan-maktadır. Hellenler Hazer denizi kıyılarından Yu-nanistana göç ederken Kafkas dağlarının yüksek te-pelerinde yatan ve etrafında akbabaların dolıştığı ri-vayet edilen devle ilgili hikâyelerini ve daha bir çok efsaneleride beraberlerinde getirmişlerdi. Hellenler kendi ilk çıktıkları vatanlarını unutmamışlar ve ef-sanelerinde olsun ondan sık, sık bahsetmişlerdir.

Hellenler kendi yaradılış efsanesinide şu şekilde anlatmışlardır.

Epimetenin torunu, Deucalionun oğlu olan Hel-len Orse's ile evlenip Teselyada yerleşmiş ve üç ço-cukları olmuştur. Bunlar Aeolus Xuthus ve Dorus; Xuthus Oreusa ile evlendi İon ve Acheus isimli iki çocukları oldu. Böylece dört büyük Hellen milleti doğ-du: Aeolyalılar, İyonlar, Akkinler, ve Dorlar.

Zeus insanlara kızıp büyük tufanı yapmaya ka-

rar verdiği Argonot seferlerinin asıl sebebi pek tabi olarak bu değildi. Eski Yunan tarih ve coğrafyacısı Strabo (M.E. 63 - ? M.S. 21) ve modern İngiliz tarih-çilerinden Robert Graves o devirde Kafkasyada Pha-sis (Rion) nehrinde Kafkasyahların nehirin yatağına koydukları yapağılar ile altın topladıklarını söyle -mektedirler. Argonot seferlerinin asıl maksadı altın ticareti olup bütün Yunan şehirlerinden birer delege bulurdu gemide. Altın tüylü pöstekide yapağı için-de toplanan altından başka bir şey değildi.

Tarihin çok karanlık devirlerinde kalan göç ve akrabalıkları böyle bir kaç efsane ile aydınlığa çıkar-mak tabii imkânsızdır. Bu ancak dil ve ırk ile ilgili araştırmalara ufak bir me haz ve rehber vazifesini gö-rebilir, yoksa hiç bir zaman bu efsanelerdeki mâlumat la doğrudan, doğruya ilmi bir neticeye varmak im-kânsızdır.

- Mehazlar: 1) Apollonius Rhodius : 329, 851 - 98, 946 - 1028, 1030 - 1285, 123 - 41
2) Argonautica Orphica: 688, 729 ff, 738 - 46, 747 - 55,
3) Valerius Flaccus iv. 561ff, v. 13ff, v. 108, v. 153, v. 153 - 83
4) Hyginus: Fabulae 14 and 18, 138,
5) Homer Odssey xii, 61
6) Herodotus: iv. 110 1 17
7) Euripides : Media
8) Strabo: xiii. 1148, xi. 14. 12 and 13.10

VECİZELER

★ Hakiki münevver bir adamdan, insana zarar gelmez. Çünkü okumak huyu yükseltir.

Voltaire

★ Dünyada her şeyin çaresi bulunur. Yalnız cahil bir inatçıyı kafasına saplanmış bir düşünceden döndürmeye imkân yoktur.

Şinasi

★ Çocuk, bir ananın bahâ biçilmez süsü ve bir babanın en büyük şerefidir. Kendilerini bile bile bu süs ve şereften mahrum kılan ailelere ne yazık!...

★ Tenkid ettikleri kimselerle boy ölçüşemiyecek kadar küçük olanlar, tenkidlerinde daima yanıl-maya mahkûmdürler.

★ İnsan. uzun zaman görüşmediği ahabının çok defa fikir ve ahlâkını o kadar değişmiş görür ki, yeniden kendisile ahab olmağı arzu etmez.

Komünizm nedir ne olabilir?

Efendi AYDEMİR

Başlangıçta diyebilirim: Hiç bir şey. Evet, komünizm hiç bir şeydir. Gerçi her insanda - daha şumüllü düşünülecek olunursa - her toplum veya millette menfaat hırsı mevcuttur. Bu bakımdan aynı kalp duygusu ve heyecanı ile bir ülkü peşinde koşan fert ve toplumlar birleşerek bir idare sistemi kurmağa mecburdurlar. Nitekim vahşet-medeniyet zincirinde bu tarz ibtidadan kendini göstermiştir. Fakat milyonlarca yılı içmiş şu kürre arzında şimdiye kadar böyle bir idare görüldüğü vaki değildir.

Eski totaliter rejimler, komünizmin çok fevkinde. Onların baskı, hürriyetsizlik ve cehaletinde bile bir hürriyet ve aydınlık vardı. Bu kadar iğrenç değildi. Bugünkü Rus komünizmi, ahlak bozukluğu bakımından Babilin seksüel dini törenlerine, bir nevi insan kasabı demek olan terör bakımından Neron Romasına, beşeriyete saygı ve hürmet bakımından bir asır öncesi Afrika Buşiman ve Hotantolarına taş çıkartacak derecededir.

Sonra, muayyen bir toplum veya ferdin yaratıp meydana getirdiği fikir veya nesnenin bekasını devam ettirebilmesi için muhakkak beşeriyetin mantık ve usuluna uyması icabeder. Topyekün insanlığa kabul ettirmesi b'le muayyen zümreleri ardından sürüklenmesi lâzımdır. Dini sahada Hıristiyanlık, İslamlık, siyasi sahada oligarşi, demokrasi, ahlaki sahada determinizm, fetalizm v.s. bunun en büyük örneklerindendir.

Yukarıda zikredilen ve ortaya atılarak toplumlar tarafından kabul edilmiş olan ifkir ve prensiplerin - zorla değil- istenilerek kabul edildiği şüpze götürmez tarihî bir realitedir. Binaenaleyh bu prensipler ayarında tutulmak istenen ve damdan düşercesine ortaya atılarak zorla tatbikine çalışılan komünizm sistemi, dünya milletlerinin asla benimsemiyeceği ve Rus halkında lâbjrent kutusundaki fare gibi kuyruğunun üstünde dönmesini intaç eden bir sistemdir. Daha sarîh konuşmak lâzım gelirse bu idare tarzını bir cümle ile şöyle övünebiliriz: Komünizm, Rus milletinin sürükleneyeceği fecaatin giriş kısmıdır.

Komünizm, Sovyet diktatoryasının ve Kremlinin kokağ mendebeur nefesinden başka bir şey değildir. Onun mevcudiyeti, Kremilde oturan bir kaç diktatörün ve Kremlin çevresinde uşaklık yapan mahdut küçük zümre varlığı ile kaimdir. Yoksa Rus hal-

kının ekseriyeti ve diğer milletler bundan asla memnun değildirler. Bugün Kızıl idaresinin kaldırılmış olduğunu farzederek, yarın acaba Rusyadaki halkın tekrar bu idare sistemini arzuluyacaklarına bilmem ki inanılabilir mi? İnanılmaz. Çünkü iyilik ve selâmetten - istiyerek - kötülük ve harabiyete dönmek, akliselimin olmadığına veya marazi bir örtü ile kapandığına delâlet eder.

İnanılmaz. Çünkü halkta komünizm mefküresi diye bir şey mevcut değildir. Diyebileceksiniz ki Sovyetler Birliği mademki mefküresizlik içinde yüzmektedir. Niçin bugüne kadar tutunmuştur ve niçin yirmi-otuz yıldır yıkılıp gitmiyor?

Bu soruyu iki cihetten incelemek lâzımdır :

I — Kızıl idarenin tek mefküresi, komünizmi dünyaya yayıp İspanyanın eski şövalyeleri gibi yaşamaktır. Tabii bu fikrin gülünçlüğü ve kabalığı hemen kendini gösteriyor. Esasen bu düşünüş tarzı, Rus halkının değil baştaki diktatörlerinin. Halkın ve çoğunluğun benimsemediği bir masalı mefküre diye kabul etmek bilmem ki ne dereceye kadar doğrudur? Hem mefkürenin gerçekleşmesi birlik ve beraberlikle olur. Kan birliği, fiiliyat birliği, kalp birliği ve düşünce birliği gibi. Halbuki bugünkü kızıl idaresi baskıdan ve sıkı yönetimden ayrı düşünülecek olursa birlik ve beraberlikten söz açmak abes olur. En büyük misalleri karşımızda canlı olarak duruyor. Komünist liderlerin birbirlerinin başını kör baltaya kurban etmeleri. başka memlekete gönderilen casusa ayrıca bir casus, ordu içinde başkumandana gizli bir başkumandan, savaş anında askeri birliğe ikinci bir gizli birlik tâyin edilmesi bunun en büyük örnekleridir.

Mefkûre, halkın ve milletin kalbidir, ta kendisidir. Yoksa güvensizlik değildir. Bu durum karşısında komünist idarenin benimsediği bu dileği halk yerine getirebilir mi? Getiremez. Getiremez ama vermemiş mabut. Halk kırbağ ve iş altından kurtulamıyor. Dayak ve ölüm korkusundan az sıyrılmış olsa. bugünden itibaren Rusyada isyan çıkmış demektir.

2 — Komünist idarenin bugüne kadar yaşaması meselesine gelince... Bunun cevabı daha basit. Bugüne kadar oldum olasıya yaşamışsa muhakkak surette yarın yıkılacaktır. En kötü ve en zorlu idarelerin şiddet kullanarak kısa bir zaman yaşadığını tarih

göstermiyor mu? Komünizmin bir kaç yıllık ömrüne mazi bile diyemeyiz. Şimdiki durumda demokrasi- nin mazisinden, 6-700 yıllık hükümdarlık ve kral- lıklardan bahsedebiliriz. Yoksa komünizmin idare- sinden değil. Onun adını dünya nüfusunun yüzde yetmiş beşi istememiş daha.

Bununla beraber komünizmin bundan sonra yaşayamayacağı ciheti münakaşaya bile değmez. Zi- ra kabul edilen ideolojinin genişlemesi ve yayılması iktiza eder. Halbuki komünizm çenberi gitgide da- ralmaktadır. Demokrasinin nuruna tahammül ede- memekte ve günden güne erimektedir. Kızıl rejim sahipleri yüz bin derenin suyunu bir araya getirmiş olsalar bile istikbale muvaffak olamayacaklardır. Çünkü bu içenç idareye hiç kimse ısınmaz. Hür- riyet, adalet, sevgi, saygı, kardeşlik, ve hak varken aile ev, yurt, ekmek su gibi kıymetli nimetlerden ist- ifade ederken kalkıp bunların hepsinden mahrum olmak ve barakalarda sefalet ocaklarında gün geçir- rerek siyah bir dilim çavdar ekmeğine göz nuru akıt- mak ve usaklık yapmak, insanlıktan robotluğa dö- nüş sayılmaz mı?

Kızıl diktatörler, gayelerinde muvaffak olacak- ları fikrini kafalarından silip atmalıdırlar. Gelecekte komünizm denilen nesneden eser bile kalmıyacaktır. Çünkü komünizm fedaisi olmak için hiç bir toplum veya millet varlığından feragat edemez. Komünizmi kabul etmek için cüzamlılar gibi medeni âlemden tecerrüt edilmek lâzımdır. Yeniden sosyalizme götü- rülen yolların çeşitli olabileceğinden bahsetmelerine lüzum kalmazdı.

Sırası gelmişken şu hususu da hemen işaret et- memiz icap ederki, bolşeviklerin tahayyül ettikleri sosyalizme ulaşabilmek için tatbik etmedikleri ne u- sul ve nede yol kalmıştır. Fakat bu usul ve yolların en bariz vasfı daima insan haklarına tecavüz, hak-

sızlık, zulmü ve istibdat olmuştur. Bu hakikatler kar- şısında, sosyalizme giden yeni yollardan bahseder komünist liderlerin bu beyanatları ile sadece Mos- kova tahakkümünden kurtulmağı mı, yoksa memle- ketlerinde cebir rejimine son vererek normal çok partili demokrasi nizamına aydet etmeğı mi kastet- tikleri iyice anlaşılamamaktadır.

Bununla beraber dünya efkârı için şimdilik müphem kalan bu hususun yakın bir zamanda ay- dınlanaacağı beklenebilir.

Kızıl diktatör Stalinin ölümünden sonra komü- nist partisinin 20 inci kurultayında parti genel sek- reteri Nikita Kruşçetin yapmış olduğu sansasyone beyanatı ve sert bir lisanla Stalinciliğı takbih etmes- üzerine nerettiğimiz yazılarda, bu gibi sözlerle iti- bar edilmeyeceğine ve iyi niyetlerin icraatla teyi- edilmesinin gerektiğine işaret etmiştik. Nitekim bu beyanatın akabinde, Polonyanın Poznan ve Maca- rıstanda vuku bulan kanlı ve dehşet verici hadise- ler, Baltık devletlerinden yüzbinlerce gencin Sibir- yaya sürülmesi, rejimi tenkit eden üniversite gençli- ğine karşı açılan takbih ve tehdit kampanyası ve er- nihayet N. Kruşçef'in dış memleketlerde kendisinin de koyu bir stalinci olduğuna dair itirafı ve Çin kı- zıl lideri Çu En Lai tarafından Kremlinin ileri geler idaresileri şerefine verdiği bir ziyafette «Allah hei komüniste, çalışan sınıfın menfaaları uğruna Stalink gibi bir mücadeleyi nasib etsin» şeklindeki sözler maskeleri tamamen kaldırmış ve kızıl Moskovanın samimiyezsizlik ve korkunç tasavvurlarını bütün can- lılığı ile yeniden meydana koymuştur.

Sosyalizm - komünizm şiar ve teranesi altında bin bir kılığa girerek dünyanın başına her türlü oyu- nu açmış olan kızıl Moskovanın artık manen ve maddeten iflâs ettiğini iddia etmek mümkündür.

(Türk izi iltibas)

**Dergiler okuyucularının yardımı ile
çıkar. Yeni Kafkasa abone olunuz**

Çerkesyada terbiye, adet ve içtimai hayat

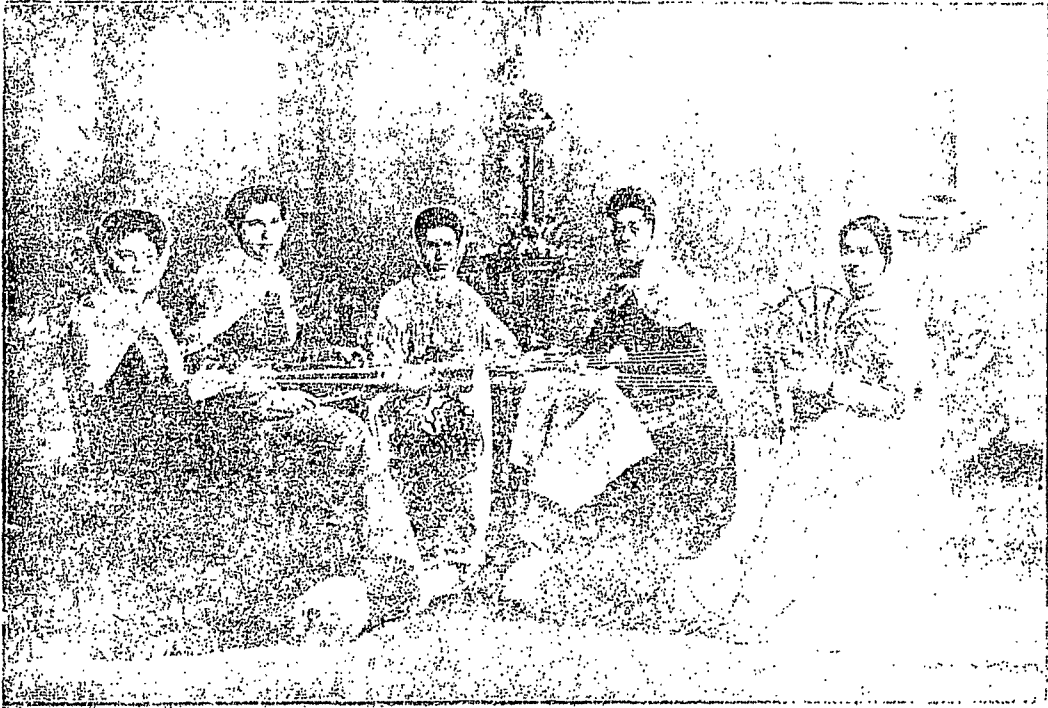
— 14 —

★ ★

1840 tarihine kadar Çerkesyada kalmış olan İngiliz seyyahları bunun bir çok delillerini görmüşlerdir. Daha aşağı sınıftan değil, prens sınıfından bulunanlar bile komşularıyla bozuşunca başka bir vadiye nakleder, oranın müsafiri olunca artık kendisini müdafaa edenler çoğalacağından hürriyet hareketlerine sahip kalırlardı. Bundan dolayı kimse hürriye-

tini başkasının keyfine feda edip boyun eğmezdi.

Her ferdj cengâver ve hakikaten alicenâp olan bir yerde esasen silâh kuvvetile kimseyi ram etmek kabil olamaz. Çünkü her kes silahının sosyal hayatında mevkii olduğunu idrak eder. Silâhların elbise gibi vücuttan ayrılmasına imkân olmayan bir takım olmasında Çerkeslere has ve hakikaten dikkate değer

Şimali Kafkasyada Çerkes kadınları çalışırken

bir istiklâl alametidir. Yumruk hakkı usulunun en aşağı derecede Kafkasya'da yer bulmuş olduğunu ihtiyarlardan kimsenin işitmemiş bulunması Çerkes Tlakolarının derebeylik enkazı olmadığına kati delil olduğunu (Potovski)'nin isnatlarını cerhederken Mistr (Bell) ehemmiyetle kaydediyor.

Mr Bell zâdeğandan ihtiyar «Nevruz» den naklen diyor ki (Bazı kabilelerin zahiri bir tekaddümü olması, yahut bir çok kabilelerin bir reis tanınması onların arasında müsâvât olmadığına delalet etmez. Bunun için Mistr «Urkhart» ın tavsiyesi üzerine Çerkesler devam edecek bir hükümet teşkil edecekleri vakit iktiza eden on altı mümessil, sekiz kabileden ikişer kişi seçmek suretiyle tayin edilmişti. Bu intihabata «Khisa» ve «Vardan» a varıncaya kadar Şapsuğ ve Natkhuaç vilâyetlerinde bulunan en küçük «Tfekul» kabileleride dahil idi. İkişer âzâ intihap eden sekiz kabileninde yekdiğerine bir güna üstünlük ve tekaddümü olmayıp sadece «THARKOĞ» yani yemin ile ittihat etmiş deniyordu. Her Tharkoğun hükümet için seçtiği zat sırf meziyeti hesabıle seçilmiş olup kabilenin yahut kendisinin eski bir tefevvuk hakkı olmasından değildi. Aynı suretle zadeğandan soylarda beş therkul teşkil etmişlerdi. Lâkin hükümet işinde bu beş tharkoğ, yalnız bir mümessil bulundurmağa razı oldular. Mümessilleride «Çipako» soyundan yani ailesinden «Geriko Şemiz» İstanbula elçi olarak gönderilmişti. Bu 16 mümessil ikiye ayrılarak sekizinin her vilâyet baş hâkimi ile münavebe suretiyle «ASEMEZ» vadisinde içtima etmesine karar verilmişti)

Şövalye hayatının değil şövalyelik ruhun milletlerinde söndüğünden teessüfle şikâyet eden Avrupa yazarları bu ruha tamamen sahip gördükleri Çerkes cengâverlerini son şövalye numunesi olarak kaydediyorlar. Fakat bunların merdlik vasıflarıyla yüksek ruhlarını göstermekten başka bir kıymeti yoktur. Çünkü Çerkes hürriyet severliği şövalye teşkilâtına tamamen aykırıdır.

Çerkesler her tlakonun bir ceddin çoğalmış evlât ve ahfadı olduklarını söylerler. Halbuki sonraları yemin edip tlakoya katılanlarında tlakonun eski ferdleri sırasına girmesi, onlar gibi tlakoya mensup kızlarla izdivaç edememesi, tlakonun bütün ferdlerine kardeş ve hemşire nazarile bakması tlakoların bir ceddin çoğalmış torunları değil, yemin ile tedricen bir leşerek çoğalmış kardeş olmuş ferdlerdende tereküp ettiğini gösterir.

Tharkolara gelince. bunlar küçük ve zayıflakoların kuvvetli tlakolara eklenmesidir. Bunlar yemin ile iltihak etmişlerdir. Tharkoğlar ikişer soydan ibarettir. Bunlara bir üçüncüsü iltihak etmez.

Yemin ile iltihak etmiş bir «KARDEŞLİK CEMİYETİ» olan tlakolarda tesanüt ve yardımlaşma, bağlılık o derece kuvvetli ve samimidir ki aileye nit vazifeleri ifa edecek daha büyük bir aile gibidir. Bu Çerkeslere mahsus sosyal bir usul olup dünyanın hiç bir tarafında böyle esaslı ve kuvvetli içtimai teşkilât yoktur. Tlakô ferdlerinin ekseriya dağınık bulunmasının tlakoların yekdiğerinden hak istemesini kolaylaştırma gibi bir faydası da vardır. Çünkü ferdlerin dağınık bulunması, başkalarile vaki ihtilâflarda uzlaşmayı kolaylaştırır.

Tlakô ferdlerinin kendi aralarında izdivacı menctmelerini gayri tabii ad edenler vardır. Hakikaten binlere balığ olan bir tlakonun umum ferdleri toplu ve münferit olarak bir yerde oturmak lâzım olsa bundan müşkülât çıkardı. Fakat dağınık oturduklarından tehhül için hiç bir müşkülât yoktur. İzdivacın menedilmesinde ilerî gidilmesi ise cemiyetteki kardeşlik fikrini perçinleştirmek maksadına dır. Ve zaruret olmadığı için usula riayet yük sayılmaz. Bilakis diğer tlakolardan kız almak mecburiyeti tlakolar arasında sıhriyet vasıtasıyla güzel münasebetlerin çoğalmasına hizmet eylediğinden ayrıta siyasi bir faydası da vardır.

Çerkesyadaki hürriyet havasında bu tlakonun tenkid edilecek hiç bir tarafı yoktur. Bilakis her milletteki bazı teşkilattan daha esaslı ve hakimanedir. Buda filazofların tahayyül eylediği beşeri kardeşliğin tatbiki kabil olduğundan güzel bir misâlidir. Binlerce kişinin bir aile haline getirilmesi ve bunun teyit kuvvetinin yalnız ahlâki fazilet olması adigeler için büyük bir şereftir.

Tlakoya mensup bir ferdin cemiyetine karşı vazifeleri ve hukukunun başlıcaları şunlardır:

1 — Tlakodan kız almamak (Kız öz hemşire telâkki edildiğinden onunla evlenmek gayri ahlâki hareket sayılır. Bundan ötürü evvelleri bu cürmü işleyenler suda boğulmak suretile cezalandırılırdı. Sonraları ise 200 öküz ceza alındıktan sonra kız ebeveynine iade ve teslim olunurdu).

2 — Bütün tlakô ferdlerine kardeş ve hemşire nazarile bakmak ve muamele etmek.

3 — Tlakô efradından mahkûm olur ve cerime vermeğe kudretsiz bulunursa soyca tayin olunacak miktarda ona yardımda bulunmak.

4 — Tlakô efradından tehhül edecek fakir delikanlıya servete göre yardımda bulunmak.

5 — Tlakô efradından muhtaç olup baş vurana nuavenette bulunmak.

6 — Başka tlakoya mensup şahıslar tarafından kendi tlakosu efradından biri tecavüze maruz kalırsa ara bulununcaya kadar müteceviz tlakô efradına karşı muhasım vaziyette kalmak.

7 — Tecavüze maruz olan kendi tlako efradını vakada hazır ise silahla müdafaa ve himaye etmek.

8 — Tlako «THAMATE» yani büyüklerinin hüküm ve kararına tabi olmak.

9 — Tlakoya mensup olan ailelerin haremlerine girmek, hemşire ve valide gibi kadınlarla görüşmek.

Tlakoların küçük veya büyük olması kimseye üstünlük hakkı vermez. Hepsı birbirine müsavi olup birinin zerre kadar imtiyazı yoktur. Büyük âlimler, kahramanlar yetiştiren tlakolar soylar arasında şöhet yaparlar, tlakolar bunlarla öğünebilirler. İddialar daha muharip, daha cengâver şahıslar içindir. Efradının ismi hamasiyata tealluk eden şiirlerde, medhiyelerde zikredilenler iftihar ederler. Fakat bunun içtimai ve hukuki bir imtiyazı yoktur.

SEKİZİNCİ FASIL

SINIFLAR

Çerkeslerde, Pşi, Verk, Tfekotl, Pşitli olarak dört sınıf insanlar vardır. Hür yaratılmış, hür olarak binlerce senelik bir hayat yaşamış olan Çerkeslerin içtimai hayatlarında esas : müteakabil saygı ve tekâmül etmiş müsavat olduğuna nazaran kimsenin tehakkümüne ne zihniyetleri, ne merdlik fıtratları, nede karakterleri müsait olmayan bu insanlarda kadim bir sınıf teşkilâtı bulunmadığı şüphesizdir.

Esasen Çerkezler hiç bir vakit zadeğân ve sınıflar doğuracak şekilde bir idare tesis ve şahıslara fazla nüfuz ve selâhiyet vermeyip (T H A M A T E) denilen tecrübeli ve fazilet ile temayüz etmiş AKSAKALLI larının rehberliği ile işlerini hal eylediklerinden, bütün mühim işlerini umumi toplantılarda aleni müzakere etmek, reylerin ittifakı ile alınan karara göre bakıp idare eylemek eski ve müstakar adetleri olduğuna nazaran tamamen cumhuriyet idare usulunu eskiden beri tatbik etmiş olan Çerkesyada sınıf ve paye kaynağı olacak izafi ünvan ve mansıplar alınmazdı. İngiliz seyyahlarının (Hürriyetin metin kalesi) diye vasfettikleri Çerkesya; hakikaten hürriyetin ezeli mehdî olduğundan halkın sınıflara ayrılması ya ni müsavatın derecelere taksim edilmesi nasıl kabil olurdu? Orada her Çerkes hükümdarlar hakkında istimal edilen «Allahtan başka kimseye tabi olmamak» tabirine mutabık değilmi? Çerkesin yegâne saydığı faziletkâr Aksakallının hakimâne nasihatleridir. Başka kimsede en az bir üstünlük ve imtiyaz görmeye tahammül edemez. Bundan ötürü o kelimenin sakladığı asâlet ve merdlik vasıflarını başkasının inhisarına bırakmaz. Hakikaten ruhen aristok-

rat olan Çerkesler bu hususta pek ziyade kıskançtır. Bunların içtimai hayat ve usullerine vakıf olanlar bunun delillerini çok görürler.

Çerkeslerde eskiden sınıflar olmayıp sonradan sokulduğunun delillerinden biri Şapsuğ, Abzah, Ubih gibi Çerkeslerin çoğunluğunu teşkil eden dallarda (kabile) P Ş I bulunmaması ve Pşilerin Kabardeylerde çok ve Kabardeylere civar ve bitişik olan (Bjeduğ, Kemirkuey, Hatikuey) lerde ancak bir kaç ailenin bulunmasıdır.

Tarihen malumdur ki Kabardeyler Macarlarla ittihat ve sekizinci bir kabile sıfatile miladi yedinci asırdan sekizinci asra kadar (Taman) yarım adasıile Kırımın şimal taraflarında. Don nehrinin cenup havzasında ve Dinyepere kadar olan mntıkada, sonra Macarlardan ayrılmışlar 14. üncü asırda Karadeniz sahillerini terk ederek (T E R E K) nehri vadisine göç etmişlerdi. İşte bu ikamet ve Macarlarla ittihad esnasında Macar prenslerini, nam vermiş Macar ümerasını taklit ederek Kabardeylerin nüfuzlu askeri ümerasıda Asâlet ünvanlarını alarak zadeğânlık usulunu kabileleri arasında tesis eyledikleri, sonraları bu zadeğân tabakasının diğer çerkes kabilleri arasına dağılarak zadeğânlık usulunu çerkes kabileleri arasına soktukları anlaşılıyor. Fakat bu sirayet tam olmayıp ancak iki üç kabileye geçebilmiştir.

Zadeğânlık usulunun bir aralık Çerkesyada askeri nüfuz kazandığı zan olunan Kabardeylerden neşet eylediğinin bir dedilide Şapsuğlar arasında ikamet eden Pşi sınıfından (Zanekue) ailesinin Hatikueyden hicret etmiş olması ve Terek cihetindeki diğer Pşi aileleriyle yakın karabeti bulunmasıdır. Buda diğer kabilelerdeki pşi ailelerinin umumiyetle Kabardey pşilerinden dallandığını gösterir.

Çerkesyanın tam merkezinde bulunan ve İngiliz seyyahları tarafından (Çerkesyanın iç kalesi) adı verilen Elbruz dağının eteklerinde oturan ve Çerkes dallarının en kalabalığı olan Abzekh ler arasında Pşi sınıfının bulunmaması eski çerkeslerde sınıf olmadığının delillerindendir.

Kibar manasını ifade eden «WERK» ılıkta zamanımızda bazı Avrupa hükümdarlarının temeyyüz eden ricale verdikleri zadeğânlık pâyesi gibi Pşiler veya Thameteler tarafından temeyyüz eden Çerkes ricaline verilmiş bir paye ve asâlet ünvanıdır. Fakat bu suretle paye alanların övünme ve tehakküme tahammül etmeyen hür fikirlerin üç asır evvel zâdegânla çatışma ve çarpışma neticesi kendilerine hiç bir imtiyaz bırakmadıklarını meşhur ihtiyarlardan (Şupaş) tan naklen Mr. Bell yazar. Ancak nezâketen sofrada (Werk) lara tekaddüm hakkı verildiğini, sa-

ir hususlarda aralarında tam müsavat bulunduğunu ilâve ediyor ki; ahalinin bu kıyamıda zâdegânlığın uydurma olduğunu teyid eder.

Hulasa zâdegânlık son zamanlarda Çerkesler arasına girmiş bir paye olup o payeyi alan rüesanın aile ve kabilelerine geçtiğinde şüphe yoktur. Yoksa rivayet edildiği gibi Pşiler ne arap sâdâtından nede şark ve garp milletlerine mensup zâdegânın torunlarıdır.

Hazreti peygamberin Arap kavminden olmasına mebnî bazı islamlar Araba intisabı şeref sayarlar. Her kes bir te'vil ile oraya ulaşmak ister. Bu dinî fikrin mahsulu olarak vaktiyle Çerkesler tarafından Mısırdan neşredilmiş arapça bir çerkes tarihinde (Bu Kitap Nurulmekabis. olup Elmeretuki tarafından yazılmıştır) «Çerkes» kelimesinin (Cera Kesa) yani kesa kaçtı ibaresinden muharref olduğu, Kesanın maiyeti ile Kafkasyaya gittiğini, bu suretle çerkeslerin ondan türediğini yazmaktadır. Hazreti Ömer zamanına tesadüf eden bu kaçma, kadim bir milletin az zamanda üreyerek milyonları bulmasına imkân olmayan saçma bir efsaneden başka bir şey değildir. Belkide Mısır Çerkes hükümdarları kendilerine bu dinî payeyi vermeği siyasetleri icabı sayıyorlar. Çerkes zâdegânından bazıları bu hareketten ilham alarak Sâdâti Arab olduklarını söylüyorlar. Bununlada necip insanlar olduklarını belirtmek istiyorlar.

Halbuki binlerce senelik hür bir istiklâl hayatı yaşamış bir çerkesin başka hiç bir millettten necabet ödünç almasına ihtiyacı yoktur. Bundan ötürü Pşilerin ve diğer zâdegânın neslen Çerkes olduklarında şüphe yoktur. Yalnız bazı Pşilerin Moğol, Kalmuk, Noğay gibi çerkes olmayan ırklardan kız aldıklarında tarihen sabittir. Simalarında bu tesalubun tesirleri bakidir. Meşhur Pşi Zanokue sefer bek in refikası Noğay prenseslerindendi. Bunu misal olarak zikrediyoruz.

Çerkesyada çok tetkiklerde bulunmuş olan İngiliz seyyahlarından Mr. Bell Pşilerin sâdâti Arabdan gelmiş olması hakkındaki rivayeti muhtemel görüyor ve Pşilerden bahsettikçe Haçlılar (ehli salib) seferinde şöhret kazanan Arab kahramanlarına Avrupalıların verdiği (Sarrasin) kelimesini kullanıyor ki araba mensup manasını ifade eder. Halbuki arkadaşı Mr. Longwortt Pşilerin nüfuz kazanmış çerkes reislerinin torunları olduğunu yazıyor ki hakikata tam temas etmiştir.

P Ş İ

Pşi kelimesini Avrupalılar (Prens) Ruslar Kinyaz diye tercüme ediyorlar. Hukukta tam eşitlik tesis eden islam şeriatının çerkesler arasında intişarından evvel Pşilerin çok imtiyazları vardı. Diyet olarak Tfekotl

yani hürler için yirmi baş, Verkler için otuz baş, verildiği halde Pşilerin diyeti yüz baş olduğu gibi her başın kıymeti hürler için 8 - 10 öküz sayıldığı halde Pşiler için her başın kıymeti 18 öküz idi.

Prensler için verilecek başlar meyanında bilhas-sa altıdan sekiz karışa kadar boyda olmak üzere 16 genç köle bulunması istenirdi.

GUASE yani prensesler için cihaz bedeli 60, Verkler için 30. Tfekotller için 25 baş idi. Pşiler aldıkları gelin için verecekleri cihazın büyük kısmını kendisine tabi olanlardan servet derecelerine göre hediye olarak almak imtiyazına malik idi. Fakat bir saygı nişanesi olarak verilen bu hediyelere mukabil prensinde evlenen tabaalarından her birine bir hediye vermesi adet idi. Bundan başka tabaasından olanlarda kızını kocaya verip cihaz alanlar dahi aldıkları başlardan birini prene verirlerdi.

Pşiler kendilerine tabi olanlarla beraber bir yerde ikamet ederlerdi, KOQ (Kog) adı verilen tabaanın pşiye karşı bazı mecburi hizmetleri vardı.

Mr. Bell diyorki (Prenslerin ikbâl devirlerinde maiyetlerindeki verklerden ve Tfekotllerden büyük bir kalbalk olarak sıyahat etmeleri adet idi. Zâdegândan sayılan bazı sınıflar yalnız prenseslerle yemek imtiyazını haiz idi. Prenslerin çok konuşması nezâket adabına muhalif sayıldığından prensin mü-safir olduğu odada zâdegâna mensup bir kaç kişininde hizmet etmeside adet idi.

Pşi bulunan Kabardey, Bjeduğ, Kemirguvey, Hatkuey kabilelerinde Pşiler mahkemelere riyaset ederlersede cerime alınması, canilerin satılması, baş ka suretle cezalandırılması hususlarında Pşi bulunmayan diğer kabilelerde cereyan eden usula tabidir. Pşiler ahaliden vergi ve rusum almazlar.

Çerkesyada muhtelif dalların (kabilelerin) bir millet halinde bulundukları zaman milletin ileri gelenleri tarafından Pşi den büyük bir reis intihap edilir ve buna «PŞİYAPŞİ» denirdi. Bu tesmiye tarzı cenup çerkeslerinin (Hati - Hitit) lerin büyük hükümdarları, büyük prensi manasına Pşilerin Pşisi dir. Muazzam hükümdar demektir. Mısırdaki Karnak mabedinde bulunan ve Mısır Firavunu Ramses ile Hati hükümdarı İkinci Mav un akdettiği muahedeyi bildiren kitabede «Hatilerin Büyük Prens» suretinde yad edilmiştir: Pşi Bletuka ya Çerkesya Pşimyappşisi denilmekte idi (Şuranogumuka. Adige tarihi. S. 62), Büyük İnal da Pşimyapşi bulunuyordu.. Liyakatsiz ve aciz gösteren veya suç işleyen Pşiler mazul Pşi manasına gelen Pşitevx-Pşitefjig denirdi, Lekules diye yad edilen bir nevi Verk'lerin ekserisi pşilikleri kaldırılmış, azledilmiş olanlardır.

(devamı var)

General Musa Kundukhov'un hatıraları

— 15 —

Çeviren : Murat YAĞAN

FASIL. XI

Meşhur Çeçen Mayri Biybulat (arkası) - Prens Canbulat Aytekyiko ve Zass - General Veliaminov ve prens Janbot Hotokjoko - General Sultan Azamet Girey.

General Ermolof'un gözleri parladı, sevinci o kadar büyükdüki bir kelime söyleyemedi, sadece Biybulata oturması için işaret etti, bir müddet sonra kendini toplayarak dedi ki:

Biybulat, her mert düşmanın sadık bir dostu olması pek mümkündür. Bu hareketiniz size büyük bir şeref kazandırıyor, ne kadar medhedilseniz yeridir. niilletinizin size verdiği Mayri Biybulat ismine hakikaten layıksınız. Mayri Biybulatta:

Eğer hareketimde şayanı medih bir şey varsa, bunu haksızlıkların düşmanı olan meşhur serdar Ermolof'a borçluyum. dedi.

Okuyucu taktir ederki Mayri Biybulat çok dürüst ve mertçe hareket ediyordu. Fakat her kesi kendi gibi düşünerek çok aldanıyordu. Asil hareketi boşuna beklediği semereyi vermedi. Ermolof dürüst bir adamın vicdanı vazifesine göre değil, bir memur olarak hükümetin direktifine göre hareket ediyordu. Ertesi gün, bir gün evvel asil çeçenin kendi üzerinde yaptığı tesirle, Mayri Biybulatın şövalye ruhunun, Kuzey Kafkasya hakkındaki gizli planlarına engel olacağından korktu. Verdiği sözden dönerek kallesçe bir plân kurdu. Mayri Biybulattan bütün isteklerini yapar görünerek, Aksay kalesindeki mahpus çeçenlerden istediğini kendi elile serbest bırakmasını tavsiye etti. Biybulat memnuniyetle kabul ederek aynı gün, esasında muhafızlarından başka bir şey olmayan kalabalık bir maiyetle kaleye gitti. İçlerinden beşi müstesna bütün çeçenleri serbest bıraktı, görüş-tükleri üzere sulh imzalamak için Ermolof'un yanına dönmeğe hazırlanırken, kalenin kumandanı, yeni bir emre kadar kendisini kalede muhafaza etmek emrini aldığını bildirerek Biybulatı tevkif etti.

Biybulat hiç itiraz etmedi. Kalmağa razı oldu. Sadece: bundan bir şey kaybetmiş değilim, kendi kıymetimden fazla insan kurtardım, demekle iktifa etti.

General Ermolof'un kallesliğini duyan Çeçenler silâhlanarak 6,000 kişi toplandılar, geceleyin Ak-

saya vararak gizlice içeri süzöldüler ve kahraman şeflerini kurtardılar. Mayri Biybulat bu günden itibaren Ruslara harp ilan etti.

1828 senesi sonlarında kıtaat baş kumandanı kont Paskiyevic Erivansli ile anlaşarak mücadeleye nihayet verdi. Kendisine orduda binbaşı rütbesi verildi. o zamandan itibaren dürüst hizmet etti. Şeflerinin emirlerine harfiyen riayet ederek en ince noktalara kadar ifa etti. Pullo seferlerine katıldı. Bütün bunlar bana eski tercümanım albay Kasım Kurum tarafından Çeçen mıntıkasını idare ettiğim sırada nakledilmiş ve Kasım Kurum gibi, bunlara bizzat şahit olan bir çok çeçenler tarafından da teyit edilmişti.

Kafkasyada her kes Temirgoy prensi Aytekyiko'yu tanır. Kendisi, görünüşü cazip olduğu gibi asilâne hareketlerle her kesin kalbini kazanmış bir zattı. Kuban ötesindeki bütün kabileler kendisini sever ve aynı zamanda da sayardı. Anneler çocuklarında, kabileler prenslerinde onun mertlik ve asaletini görmek isterlerdi. Fakat maalesef o sırada, 1835 te Kuban hattı kumandanı General Zass idi. yakışıklı, sık koca bıyıklı, son derece fesat, iblis bir adam.

Bu me'lun Zass, Canbulatın karakterinin boş vaatler ve tuzaklarla Ruslara boyun eğmeğe müsait olmadığını anladı ve vaziyeti Kafkas kumandanı gl. Veliaminov'a arzetti. Aytekyikonun boyun eğmemiş Abhezlerden Rusların tarafına geçmesinin ehemmiyetini idrak eden kumandan, kuvvetli bir müfreze ile Laba ötesine geçti, prens Canbulatı davet ederek kendisile şu şartları imzaladı:

Prens Canbulat Aytekyiko idaresi altındaki bütün Kemirguveyleri Lâba ile Kuban arasındaki evvelce oturdukları mıntıkaya nakledecekti. Memleketin sükûneti için hükümetin bütün emirlerini yerine getirecekti. Verilen emirlere karşı gelen her şahıs hükümete teslim edilecek ve kanunî cezasını görecekti. Rus hükümeti kendilerine polis kuvveti göndermiyecek kendi örf ve adetlerine göre yaşamalarına ve kendi kendilerine idare etmelerine müsaade edecek. Kazakların kendilerini iz'ac etmelerine ve Kemirguveylerin topraklarından faydalanmalarına meydan vermiyecekti.

Bup şartlar imzalanınca, prens halkı harekete

hazırlamağa başladı. Kendisine daha iyi bir istikbal temenni eden ve tebrik eden general Valiaminof tan ayrılırken Canbulat şöyle demekten kendini alamadı:

General, ben inkiyadımı sadece Kemirguvey halkını, kendilerini her türlü yaşama imkânlarından mahrum bırakacak olan mahvedici bir harpten korumak maksadile yaptım. Fakat halkın terfihi yolunda her ne kadar bütün kalbimle yardımınıza güveniyorsam da, şunuda itiraf ederim ki, sebebini anlıyamadığım bir endişe duymaktayım.

Velyaminaf ve Zass kendisini temin ettiler. Böylece Kemirguvey halkı ana vatanlarına yerleştiler, sevgili prensler Canbulat Aytekyiko nun nezareti altında sükunet ve gayretle hayatlarını kurmağa koyuldular. Fakat yerleşmelerinden ancak bir sene sonra idiki, Zass Canbulattan körü körüne bir ittât istemeğe başladı, Canbulatın mağrur ve asil ruhu buna isyan etti. Bu, Zass'ın işine gelmedi ve Canbulattan kurtulma çareleri aramağa başladı.

Bu kara emellerini yerine getirmek için kendi gibi şerir birini bulamıyan Zass, Prensi Proçnookop kalesine çaya davet etti. Kendisine büyük ikram ve

nezaket göstererek akşam saat on bire kadar (gece yarısı) alıkoydu. Bu sırada kalede alarm işareti duyuldu. Gûya âsi Çerkeslerden kuvvetli bir çete, kalenin az ötesinden Kabanı geçiyordu. Zass, prensin on beş kadar olan maiyetinin kazaklarla beraber bu uydurma çeteyi takibe gitmesini emretti. Prense de üç verst kadar ilerdeki bir Ermeni köyüne giderek hareketi idare etmesini teklif etti.

Prens Aytek, şeririn bu sinsi teklifini memnuniyetle kabul ederek, beylerinden (verk) birisile beraber, kendisine kurulan pusudan bihaber, hareket etti. Daha ilk verstte (1067 metrede) üzerine açılan bir yayılım ateşle cansız yere serildi. Milleti sevgisi, bütün Kafkas Dağlılarının dudaklarında Zass'a karşı ebedi bir lânet ve Rus hükûmetine de derin nefret ve ayıplama bıraktı. Her ne kadar hükümet Zass gibi bir alçağı kumandan olarak istihdam etmekten sıkılmıyorsa da böyle bir cinayetten kalbi parçalanan bir çok dürüst ve şerefli Rus subayları onun emrinde çalışmaktan imtina ediyorlar ve Kuban hattından istifa ediyorlardı.

(Devamı var.)

TARİHİ HATIRALAR

2. Mayıs. 1923 Garbî Anadoludaki Çerkeslerin şarka tehciri
11. » 1918 Şimali Kafkasya hükümetinin kuruluşu
17. » 1877 Çerkes muhibbi İngiliz Davit Urkhart'ın ölümü
21. » 1864 Çerkes - RUS harbi sona erdi.
27. » 1945 Drav faciası
29. » 1913 Mahmut Şevket paşanın şehadeti
2. Haziran. 1927 Ressam Avni Tlifij'in ölümü
8. » 1438 Mısır Hükümdarı Barsbay öldü
20. » 1791 Şeyh Mansur esir oldu.
24. » 1828 Anapa (Bugurkal)ın Ruslar tarafından zapti
30. » 1949 Sultan zade Sabahettin (Prens) öldü

ITIZAR VE DÜZELTME

Geçen sayımız olan Mart - Nisan 1959 (NO 14) nushasının 20. inci sahifesinde Tarihi günler yazısında Süleyman İzzet Tseyin vefat senesi 1944 yazılacak yerde 1921, Aziz Mekerin vefat senesi 1941 yazılacak iken 1922 yazılmıştır. Tertip hatası olan bu yanlışlığı düzeltir, okuyuculardan özür dileriz.

İdare

Süleyman İzzet Tsey

1881 — 1944

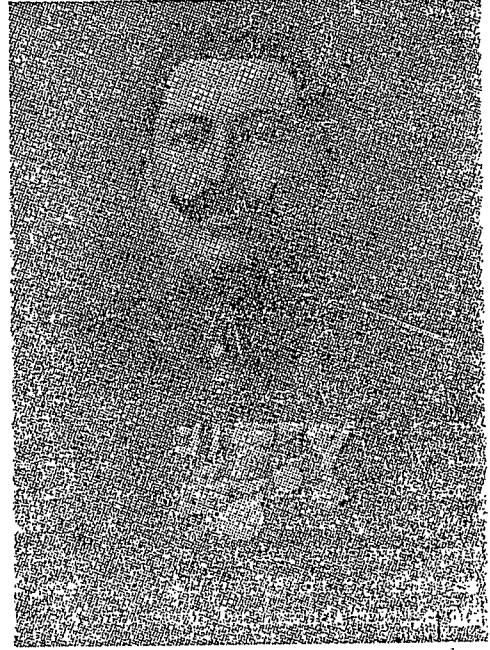
Süleyman İzzet; Çerkeslerin Tsey ailəsindən olup 1881 de İstanbulda Süleymaniyədə doğdu. Babası, 1877 Türk - Rus harbinə və daha sonra Gazi Osman paşa maiyetində Plevne muharebəsində iştirak ilə yaralanıb esir olmuş, esaretdən dönmüş. 1896 senesinde Suriyədə çıxan DÜRZÜ isyanının tenkilində şəhit olan binbaşı Galip beydir.

Süleyman İzzet, Təhsilini Harbiyədə bitirmiş, 1904 senesinde yüzbaşı olaraq çıxmasını müteakip sınıf arkadaşları Mustafa Kemal Selânik (Atatürk) və Müfit Kırşehir (sابق Kırşehir mebusu Müfit) ilə Sultan Hamide şüikəsət hazırlama tühmetilə təvkiif edilərək Bekirəğə bölüğüne (Askeri ceza evi idi) göndərilmiş, sonra bəraət etmiş isədə şüpheli tələki edilərək hər bir ihtimalə karşı Şamda bulunan suvari fırkası erkanı harbiye mülhakı olaraq təyin edilmiş, arakadaşları ilə Şama sürülmüşdür. Şam harbiyəsində Fransızca hocalığı da yapıyordu. 1911 de Kudüs redif fırkası erkanı harbiye reislığıne 1913 te Halepte bulunan 27 inci alay kumandanlığına və birinci dünya harbinin ilanı üzərinə Karakösədə bulunan ihtiyat ikinci suvari fırkası kumandanlığına nakledilmiş, daha sora mürettep suvari tugay kumandanlığında və Aras cənup müfreze kumandanlığına keçmiş, başarıları hesabına harp və liyakat medalyaları almış, binbaşı iken 10. uncu kolordu kurmay başkanlığına 1.3.1916 da yarbay olmuş, bir müddet sonra, 31. inci fırka kumandanlığına təyin edilmiş, sonra İstanbula gələrək Anafartalarda bulunan 55. inci fırka kumandanlığına atanmış, bir müddet sonra Rumanyada Dobirçe de bulunan 15. inci fırka kumandanlığına təyin edilmiş, Rumanyada göstərdiği muvaffakiyetlərdən dolayı Alman Mareşali Von Makenzen tərəfindən ikinci demir salıp nişanı almışdır.

Müteakibən Rumanyada Ortaköy, Mihalea muharebələrindəki üstün xizmətləri dolayısıyla Almanlar tərəfindən beşinci demir salıp və erkânə mahsus Sakson nişanı və Osmanlı hökumətində İmtiyaz medalyası ilə mükafatlandırılmışdır.

Rus və Rumenlərlə yapılan mütarekeyi müteakip bu 15. inci fırkası ilə Azərbaycana nakledilmiş, 5. inci fırka ilə müştərek olaraq Baküye taarruz edilərək 16. Eylöl. 1918 de zapt edilmişdir. Bir Türk askeri muharriri (Kaymakam Təvfik) «15. inci fırkasız Bakü alınmazdı» demiştir.

Baküden sonra fırkası ilə Şimali Kafkasyanın

Ruslardan təmizlənməsinə məmur edilmiş 16.X.1918 de Derbendi zapt sırasına Aleksandr kent, Kayakent, Gopden, Boynak, Lavase, Karabulak və Timurlanşura zapt edilmiş və oradan fırkası ilə Petrofsk'ın muhasarə gicdə Şimali Kafkas yerli askərlərinin yardımı ilə taarruz edilmiş və Tarki dağında iki gün sürən çətin və kanlı bir muharebədə sonra - ki burada Tseydə yaralanmışdır - Petrofski və Tarki zapt edilmiş və Şimali Kafkas hökuməti tərəfindən kendisine altın savatlı bir kılıç və kumandancada bir liyakat medalı verilməştir.

Nihayət Osmanlı hökumətilə itilâf dölətləri arasında akd edilən Mondros muahidəsi mücibincə Harbiye nəzarətindən alınan emir üzərinə pek çok kar dökülərək işğal edilən Şimali və cənubi Kafkasya təhliyə edilərək yerli milli kuvvətlərə təslim edilmiş və kendisində fırkası ilə Batuma və oradan İstanbula avdet etmişdir. Bir müddət sonra tekaüt edilən Süleyman İzzet Tsey (Yeginsü) kısa bir rahatsızlığı müteakip İstanbulda 17. Mart. 1944 te vəfat etmişdir.

Süleyman İzzet Tsey iyi bir askər, dürüst, təmiz intizamı sevir, kibar bir insan, kahraman drecəsində muharip, təmiz və şık giyinməsinə sevir, yaxışıklı və çok iyi bir ailə reisi idi.

Dr. ALI SUAD ASYOK

1896 - 1935

Ali Suad Asyok 1896'da Düzcide doğdu. Babası orada posta ve telgraf müfettişi idi. İlk ve orta tahsilini Kırım'da yaptı ve İstanbul'da yaptıktan sonra Zihiri Tıbbiyeye girerek 1919'da Teğmen olarak mektebi bitirerek Gülübar'da stajda iken Şimali Kafkasyaya geçti. Orada Rusca öğrendi ve Moskova'ya giderek Tıp serüveni'ne devam etti. Fizyoloji asistanı oldu. Tıbbi ve bilimsel Şimali Kafkasyaya Kuban'da bir taraftan hasta tedavisi ile meşgul bu lunayor, diğer taraftan halkı tenfire çalışarak Komünizmi aleyhine toplantılar tertip ediyordu. Abhazya vâdilerinde bir iki evlenerek lîrde cüzûn oldu. Millî hareketine bigâsda vermeden devam ediyordu. Bu hal Rus komünistlerinin dikkat nazarını çektiğinden tevlifine karar verdiler. Fakat dostlarının yardımı ile kendisi, eşi ve çarşı bir arada, hindirilerle 1932'de Trabzona kaçındı. Oradan Eskişehir'e gelen Asyok ıerayı tababete başladı. Bir az sonra hastalandığından İstanbul Ortaköy Şifa Yurdu Başhekimini sınıf arkadaşı Dr. Asım onunun Şifa yurdunda tedavi gördü, iyileşince Eskişehir'e döndü isede bir zaman sonra 1935'te akciğer vereminden vefat etti.

Çerkesçe dahil dört dili gayet güzel bilir, hatip, Çerkesçe Ata sözleri, şiirler, destanlar ve mizahi şeyler söyler ve herkesin sevgisini celbederdi. Sınıf arkadaşları arasında kendisini sevmiyen yoktu. Mektep sıralarında iken Rusların Kafkasyadaki baskınlarından üzüntü ile şikâyet eder birgün bu memleke-

tin istiklâline kavuşup kurtulacağına imanı olduğunu belirtirdi. İşittiği hicret facialarını anlatırdı. Nitekim o gaye ile stajda iken Kafkasyaya geçmişti. Gayesi tahakkuk etmeden hayata gözlerini yummuştu.

ŞUAYP MERDİ GARİP

— 1881

Şuayb Kırım muharebesinde Şimali Kafkasyadan, İstanbul'a hicret eden Kabardey müftüsü Hacı Süleyman efendinin (Şimali Kafkasyada din âlimlerine efendi derlerdi) oğludur. Tahsilini bitirdikten sonra yazı hayatına girmişti, imzasını bazan (Merdi Garib), bazanda (Muhacirini Çerakiseden Merdi Garib) şeklinde atardı. Hakikaten kendisinde ismi gibi garip bir insandı. Gece gündüz içer, daima çakır keyf dolaydı. Kalender meşrep, derviş tipinde ve o ruhta bir adamdı. Nazım ve nesir şeklinde güzel yazıları vardır. Latifezi meczular seçerdi. Bir çok gazetelerde yazı yazmakla beraber daha ziyade Vakıf gazetesi muharriri idi. Yazıları en çok burada çıkardı. İki kardeşi 1877 - 1878 Türk - Rus harplarına yaralı olarak Ruslara esir düşmüş, birisi dönmüş, diğeri Rusya'da esarette ölmüştü. Kendisinde İmam Şamil oğlu Gazi Mehmet paşa ile Kars ve Doğu Bayazıt taraflarında savaşa katılmış, bir aralık esirde olmuş isede Rus prensi Mişçin huzuruna çıktığında gazete muhabiri olduğunu söyleyerek kurtulmuş ve Batum yolile İstanbul'a dönmüştür.

Şuaybın hal tercümesi Tarihî marbuatı Osmanlı'nın 1431 inci sahifesinde yazılı olduğu gibi bir çok kitaplarda nazım ve şiirleri vardır. 1881 senesinde İstanbul'da vefat etmiştir.

Beyitlerinden birinde :

Hayretim fazla olur artdıkça irfan anlarım

Âdeti farti zekâdır âdemi mecaun eden

Diğer bir şiirinde :

Su besu içirim bâdeyi yine kanmam

ki bu hasret ile ta mezara dek giderim.

Küçük hikâye :

Bozgun ve kin besleyen kartal

NART

HEY... BANA BAK... HEMŞERİM

Muzlim gir gecenin karanlıkları içinde uzun mevcellerle dalgalana dalgalana yalçın kayalara tırmanarak çarpan ve her safhasında tiz ıslıklar çıkaran ve nihayet vahşi uğultulara dönen bu ses, hayır bu feryat, uluhiyete doğru yükselen sisli şâhikalar ortasında bir dereciğin kumsalında su ile akan kum taneceklerle beraber muttasıl ilerliyor, an be an boğulan, cansızlaşan solumalarla tekrar ediyor. Birden bire ses kesildi, kum hışırtıları durdu. Bir an geçmemiş idiki irili ufaklı çakılların yüksek bir yerden akmasından husule gelen sıkırtılarla beraber inilti tekrar duyulmaya başladı. Belki o, boğuk, fakat tehdit eden bir sesin sâhibi, yaratıcısı bir uçuruma yuvarlanıyordu...

Dakikalar uzadıkça iniltilerde tükendi, yalnız vahşi bir sükût, bir sessizlik, bir zülmet hükümran olmaya başladı. Her yer karanlık, her şey siyah... Güya sema yüzünden bir zerre kadar nur kalmamış, güya yer zamanın acı cilvelerine, vukuatın kadir naşinaslığına, her şeyden ziyade beşerin; beşeriyet maskesi altında bir lokma ekmek, üç günlük hayat için reva gördüğü, uygun telekki ettiği zulme karşı asi bir ırmağa bürünmüş gibi simsiyah... bir gece değil, matem saatları yaşıyordu...

Saatler geçti. Ay ışığı... artık uful eden Şimali Kafkas istiklâline matemini göstermek için siyah bulutlara bürünen gökyüzünün göz yaşları gibi yalancı ve yarım bir aydınlıkla yeryüzüne akmağa başlamıştı...

Bir zamanlar cengaverlikle şen ve zinde, ateşli ve çevik, ciddi ve vekur hareketleriyle üzerinde dolaşan asıl ve şövalye evlatlarıyla gururlanarak «Vatanımın ulu dağlarını Moskofluya çiynetemem» göğreleriyle ihtiyar, genç alay alay hudutlara, geçitlere koşan yavrularına güzel ve bedii manzaraları ile hazin selâmlar ulaştırarak teşyi eden, hareketle getiren yüce dağlar bu dakikada her zamanki gibi bir bedialar sergisi, bir şiir ve cengaverlik abidesi değildi. Kafkas dağları hüznün içinde idi...

Ayın zulmetleri yarıarak saçtığı beyaza benzer kırçıl ziyasile karşı karşıya kalan Kafkas dağları bir

mendil ile beyaz ve buruşuk yüzünde yuvarlanan matemli göz yaşlarını silen bir bedbaht ananın perişan halini temsil ediyordu.

Bir aralık dağların ardında afakı tutan acı bir kızılık, semalara doğru yükseldi... Bütün muhit siyah matem kisvesi üzerine al tüller örtmüş ağılayan bir genç kız manzarasını almıştı...

Rüzgârın, kim bilir, beşeriyetin hangi vicdansız, hodbin ufuklarına gömmek için sürükleyip götürdüğü ulumaya benzer müthiş inilti, titrek bir süratla ilerliyor « Menzili maksuduna » ulaşmadan yine zalimin fezasında ebediyen gömülüyor, kayboluyordu... Üç, beş zaman evvel öz evlâtları Çerkeslere bir teselli yuvası, yaşamak için bir vatan olan bu dağlar bugün artık düşmanlarının gasip çizmeleri altında evlatlarına bir zülüm bir işkence makberesi olmuştu...

Ay yükseldi, kızılık arttı, feryatlarda yaklaşıyor gibi idi. Zaif ay ışığı ve matem dolu ziyasının yanına eklenen alevli kızıl bulutlar, ortalığın bir dereceye kadar kolaylıkla ayırd ve teşhis edilebilmesine imkân vermişti. Netekim kuru dereciğin bir uçurumla nihayetlenen kenarından on beş, yirmi metre aşağısında, bir kaya parçası üzerinde perişan bir dalgınlıkla gölge gibi yatan bir cismin görünmeside bu sayede mümkün olabiliyordu... Lâkin bu bir gölge değil, bir insan. «Hey Bana bak Hemşerim» sesile hayali kovalıyan bir Çerkes genci idi...

Ani fakat ihtiyatlı bir hareketle doğruldu. Bir eli kayaya dayanmış, diğer elile alını üzerine düşen kalpağını geriye iterek ruhsuz ve baygın nazarlarla gök yüzündeki ateş bulutlarına baktı... Kıvılcım halinde kül yağıyordu. Titredi. Ani bir muhakeme ile civardaki geçitte uğradıkları bozgunu hatırladı. Üzüntü ve yeisle göğsü üzerine düşen başını birden birer doğrulttu. Her şeyi unutmuş, yalnız alt üst olmuş dimağı ile hayalini kovalar iken bulunduğu uçuruma düştüğü düşmanını hatırlamış idi. Nazarları kin ve intikam şerareleri saçtığı halde yerinden fırladı. Bir lahza sonra kumsala çıkmış bulunuyordu. Başını iki elleri arasına alarak bir dakika düşündü. Kaybedilecek zaman yoktu. Bulunduğu mevki harbettikleri ge-

çide ancak üç saat, kendi köyüne ise bir saatlik bir mesafede bulunuyordu... Kılıcını, kamasını toplayarak düşünmeden ve sevgi tabii ile dere içinde yukarıya doğru koşmağa başladı.

Diğerak ayağı kalktı. İki de bir arkasına dönerak hıçkırıklarla karışık boğuk ve müteessir bir dil- le:

Çerkeslerde Soy adları

Dr. Vasfi GÜSAR

B.

Baste	Baştav	Bat	Bate
Batır	Basırbi	Batuk	Bayge
Baytırış	Bac	Becasse	Beçey
Bağmız	Beçmuk	Begoasse	Beçkan
Beçkue	Beqozuk	Bequgu	Beret
Berd	Berdis	Berkuk	Beruk
Bersis	Berzeq	Beslen	Besmuk
Besni	Bessolt	Besteyiko	Beştoy
Beşuk	Betaşç	Betji	Betmet
Bexune	Bezrukue	Bganç	Bgane
Bgasse	Bgiy	Biberd	Bidanuk
Bij	Bilguzz	Biq	Biqba
Birç	Biritsa	Bitak	Bitiv
Biyan	Bizzhakok	Bjassuc	Bjazuy
Bjegatl	Bjehako	Bizert	Blanav
Blanegabtse	Blut	Bogaş	Bogoguzv
Boletukue	Boluxuay	Bonyakue	Boren
Boos	Boruşko	Botas	Bragon
Brakey	Bramxo	Branç	Branti
Brav	Bsse	Bugarsuko	Buneku
Buren	Buşirxi	Bütix	Bütbe
Bxave	Bzac	Bzamkue	Bzaxo
Bzedug	Bzexol	Bzibe	Bzim
			Becewukue

C.

Cad	Cadegatl	Canbeqok	Canbot
Canka	Canxot	Cansidko	Capan
Carim	Carmi	Carmuk	Casmi
Caso	Caşhakok	Canbatırkue	Ceşmi
Ceren	Cereşte	Ces'an	Cilok
Cimba	Cirak	Cırık	Cora
Corate	Cusha		

Ç.

Çaçba	Çah	Çanda	Çaşxabuk
Çatsok	Çatxe	Çaxo	Çeç
Çeçem	Çeçen	Çeçuk	Çegenkue
Çegit	Çemit	Çemisso	Çenbbi
Çegenkue	Çer	Çerç	Çermit
Çermoy	Çeştev	Çetas	Çetav

Çetizz
Çilegutt
Çişmey
Çiv
Çubge
Çuz

Ç'ex
Çijokue
Çişua
Çoka
Çug
Çxutva

Çi'an
Çimakurs
Çizemug
Çub
Çuşha

Çif
Çinçi
Çizima
Çuba
Çuv

D.

Daçe
Davkoy
Degum
Denqa
Dequm
Didi
Dinqov
Dirun
Dokş
Dşepşipe
Duduxşukue
Duxukok
Dzid

Dasse
Davur
Degune
Depçen
Dequzyuk
Didux
Diraqe
Diz
Dokuxuzz
Du
Dugun
Dzazuruko
Dyoguf

Dassq
Deçen
Dejereje
Dequf
Detse
Dig
Diqes
Dıg
Domaniş
Dudaruka
Dutxij
Dzepşipe

Dav
Degu
Demeley
Dequji
Dibab
Dijimko
Dirsue
Dobox
Druş
Dudi
Duve
Dzibe

E.

Ediqe
Eltarx
Eqyapş
Erostan

Egum
Emezog
Ergun
Erştoy

Ejiguay
Emxe
Erguz
Evistatl

Eljeruko
Epiş
Erlan

F.

Fago
Favq

Faj
Femqerikue

Famuk

Faşmıux

G.

Gabin'a
Geçha
Gonejuk
Guçelt
Gunba
Guş
Gvague

Gaç'a
Gırbe
Guaneece
Guerquej
Guqe
Guta
Gvaze

Gar'ij
Gış
Guay
Guşf
Guqu
Guyı
Gvetok

Gantua
Gomelşq
Gubj
Gunay
Guriz
Guyj
Gaşokue

H.

Habaş'i
Habru
Haçba
Hadapasser
Hagun
Hagur
Hakurate
Hamçrzok
Hamtexu
Hanquş

Habkır
Babuk
Haçelok
Hadiş
Hagundoka
Hajuk
Halast
Hamışe
Hanaş
Hanuş

Habraçu
Habuş
Haçmuk
Hafji
Hagup
Hakuane
Halavkue
Hamıt
Hanaşkoxir
Hapazz

Habraq
Hcaeqbaşe
Haçupazz
Hagevdji
Haguq
Hakapk
Hamgaşku
Hamtez
Hanguşi
Hapepxi

Drau (Lienz) faciası münasebetiyle

Cemal AŞHOT

28. Mayıs. 1945 Şimali Kafkasyalıları için millî bir felâket günü idi. Almanya, Avusturya, Fransa, Yunanistan ve diğer memleketlerden gelen Şimali Kafkasya mültecileri Lienz (Avusturya) civarında Oberdrauburg da toplanmışlardı. 5-6000 kişi olan bu mülteci kafilisinin çoğu Alman ordusu ile hiç bir münasebeti olmayan eski mülteciler ile bir kısmı Alman kamplarında bulunmuş, fakat hayatlarını korutmak için Alman ordusuna girmiş münevver ve işçilerdi. Bir kısmı da Stalin rejiminden kaçarak hürriyet ve istiklâl uğrunda çalışanlar idi. Fakat bunların ekseriyetini ihtiyarlar ve çocuklar teşkil ediyordu. Toplanan bu mülteciler kurtuluşlarını müttefiklerden bekliyor ve onların gelmelerini sabırsızlıkla istiyorlardı. Bu Şimali Kafkas mültecileri müttefikler gelince müttefik askerî makamlar tarafından kamplara yerleştirildiler.

Şimali Kafkasyalı mülteciler; müttefikler gelince Bolşeviklere karşı teşkilât yapılabacağını ve bu meyanda eli silâh tutanlara bu teşkilâta sokulacaklarını ümit ediyorlardı.

Yalta anlaşması hükümlerinin yerine getirilmesini isteyen Sovyet Rusya makamları bu mültecilerin kendilerine teslimini istediler. Ve isteklerinde ısrar ettiler. Tek suçu Komünist cehennemine dönmek, tekrar Rus idaresine geçmemek idi.

Nihayet. 28. Mayıs. 1945 te eski subay ve erlerin müttefik orduya rütbelerile alınmaları ve yeniden teşkilâtlandırılmaları için DELLACH ta bir İngiliz generali tarafından çağırıldıkları ilân edildi. Fakat aklı erenler bu ilân ve gayelere emniyet etmemelerini ve mümkünse oradan kaçmanın yolunu bulmalarına tavsiye ediyorlardı. Buna rağmen Alman ordusu ile hiç alakası olmayan ve vaktile kızıllarla çarpışan mültecilerde bu davete icabet etmişlerdi. Herkes sevinçte... Meğer bütün bunlar yalan ve çevrilen bir tuzak imiş. İşte tarihte misli görülmemiş bir cinayet arifesi bu tarihte başlıyor.

İngiliz generalinin bir işaretini üzerine ormanlarda gizlenen ve otomatik silâhlarla ve tanklarla teviz edilmiş İngiliz birlikleri orada toplanan binlerce Şimali Kafkasların etrafını sardılar. General cebinden

çıkardığı bir emirnameyi okuyor ve «HEPİNİZ GÖNÜLLÜ OLARAK VATANINIZA DÖNMEK MECBURİYETİNDESİNİZ, MUKAVEMET E - DEN DERHAL KURŞUNA DİZİLECEK.»

General haşin, merhametsiz, hodbin idi. Kaçmak ve mukavemet etmek imkânı yoktu. Bütün yalvarmalara «HER ŞEYİ VATANINIZDA HAL E - DERSİNİZ» dedi.

Bunun üzerine Halk kara vagonlara doldurul - mağa başlandı. Bir kısmı damarlarını kesmek, bir kısmı kendilerini Drava nehrine atarak boğulmak fırsatını buldular. Kaçmak yolunu bulabilenler Avusturyalıların yardımı ile korundular, onların himmetile Avusturya dağlarına kaçtılar, kendilerine gıda yardımı, ile evlerinin bodrumlarında, anbarlarında saklandılar. Kaçanların bir kısmı da trenden atlayarak intihar etti.

Müttefikler Sovyet tabaası olmayan General Kılıç Çiçre'ye serbest olduğunu, onlardan ayrılmasını söyledikleri vakit kahraman general «Hayatta olduğu gibi memnunda onlarla beraberim» demişti. İngilizlerin mukadda onu kendi emellerine şa'ir etmekti. General vatandaşlarından ayrılmadı. (Tafiliği Yeni Kafkas, sayı 13 sahife 9. Ocak - Şubat 1959). 5000 Şimali Kafkasyalı hudutta komünist Ruslara teslim edildi. İngilizlerin bu hareketi kendileri için ebedi yüz karası olmuştur.

TEBRİK

Amman (Ürdün) deki Kafkasyalıların kurduğu (Elnadi el ehli erriyadi - Halk Spor kulübü) tarafından (El neşre essikafiye - Kültür yayını) adında ve Arab dilinde neşredilen derginin 10. uncu sayısı idarehanemize gelmiştir. Güzel Kafkas mevzuları ve mahalli havadisler veren mevkür dergiyi çıkaranlarla yazarlarını tebrik eder, uzun ömürle büyük başarılar dileriz.

Yeni Kafkas

HÂDİSELER HABERLER :

★ Kahire 23.3.1959 (radyo) - Kahiredeki El Ezher Üniversitesinin Rektörü Şeyh Mahmud Şeltut komünizme karşı (MUKADDES CİHAD) ilân etmiş ve İslâm âlemini Allahsızlıktan kurtarmak için Müslüman liderleri birleşmeğe davet etmiştir.

★ Beyrut 7.4.1959 (THA - Radyo) - Kahire radyosunun bildirdiğine göre, bir Sovyet yolcu gemisi Odesadan hareketle Boğazlar tarikle Basraya gitmek üzere suveyş kanalından geçmiştir. Ve Rusyadan gelen 800 Kürdü İraka taşımaktadır. İlâve edildiğine göre Kürtler çeteci harbi için eğitim görmüş genç ve silâhlı kimselerdir. İraka vardıkları zaman Irak tabiiyetine alınacaklardır.

MEMLEKETİNİN HÜRRİYETİNİ, İSTİKLÂLİNİ İSTEYEN RİB ZAVALLI MİLLETİN TALİİ!

Cezayir 7.4.1959 - Cezayirdeki Fransız kuvvetleri Başkumandanlığı tarafından dün gece yayınlanan bir tebliğde bildirildiğine göre, geçen bir hafta zarfında Müslüman Arap 767 milliyetçi öldürülmüş ve 86 sı esir edilmiştir. Geçen hafta zarfında Fransızların kayıpları 27 ölüdür.

YENİ NEŞRİYAT :

TARİHTE KAFKASYA

Mütefekkir ve tarihçi General İsmail Berkok merhumun TARİHTE KAFKASYA eseri güzel resim ve haritalarla intişar etmiştir. Kafkasyanın ve bilhassa Çerkeslerin menşei, tarih ve Kafkas harpları hakkında şimdiye kadar neşredilmiş eserlerin en güzellerinden biridir. Uzun bir tettebbü mahsulü olan bu eseri bütün okuyucularımıza tavsiye ederiz.

545 sahifelik bu eser İstanbul'da belli kitapçı-lardan ve Yeni Kafkas dergisi idarehanesinden 35 lira fiatla temin edilebilir.

Sağlık Bahisleri :

Mevsim sebzesi

ENGİNAR

Enginar pek faydalı ve şekli itibarilede güzel bir sebzedir. Terkibinde bol vitamin ve madenler vardır. Pişirilişine ehemmiyet verilmezse ne vitaminleri kalır ne de madenleri.

Enginar yalnız olarak veya bakla ile zeytin yağlı şeklinde pek nefistir. Bu yemeğe patates ve tane bezelye ile havuç ilâve edilirse daha nefis olur.

Kıymalı veya sadeyağlı yapılan Enginar ile dolması daima tavsiye edilir. Avrupalılar, Enginarı olduğu gibi suda haşlarlar, yapraklarını çıkarırlar, ince yapraklarını ve yumuşak kısmını ve uçlarını salata olarak yerler, salçalanırsa daha nefis olur.

Enginarın terkibinde dört çeşit vitamin vardır:

(A) vitamini yüzde 400 M.G., (B - I) vitamini 19, (B - 2) vitamini 60, (C) vitamini 9 miligramdır.

Enginarın en ehemmiyetli maden olarak İdot vardır. Bu madde tansiyonu düşürür, damar sertliğine çok faydası olur, insana güzellik verir, neşelendirir. İçindeki fosfor ve kalsiyom vucuda kuvvet verir. Manganez kanı kuvvetlendirir. Tanın de hazma yarar. Fosfor ve kalsiyomda kemikleri kuvvetlendirir.

Enginarın vitaminleri kaybolmamak için sıhhi şartlar içinde pişirilmelidir. Suda haşlanırken yarım saat müddetle kapalı pişirilirse içindeki vitaminler bozulmaz. Ateş üstünde yarım saatten fazla kalırsa 35 dakikada vitaminlerin yarısı, daha fazla kalırsa hepsi mahvolur, az bir kısımda suya karışır. Vitamin den istifade edilmez.

Enginarın sıhhi faydalarına gelince :

Enginarın en dışındaki dişli ve kalın kabuklarını, yapraklarını suda fıkır fıkır iyice kaynatıktan sonra fincan fincan içerseniz karaciğer hastalıklarına karşı şifalı bir ilâç yerine geçer. İçindeki iyot ve tannenden ötürü bir az acıdır, Fakat buna tahammül edilir. Enginarın kökü suda kaynatılırsa fena terleyen insanların ter ve kokuları kesilir, idrar çoğalır. Enginarın haşlama sularından faydalanmak için pilav ve yahut çorbaya ilâve edilirse fena olmaz, madenlerinden istifade edilmiş olur.

Enginarı çok yemeğe devam edenlerin böbreklerinde çok sert bir kum olan okzalit kumları (Oxalate de chaux) hasıl olur. Bu sebeple bünyeleri, böbrekleri bu cins kum yapanlar enginardan uzaklaşmalıdır veya pek az yemelidirler. Bunu bilhassa öğle yemeğine tesadüf ettirmelidirler, ve arkasından gezmeğe çıkmalıdır. Böyle hareket edilirse hem kanda yanar hemde kum veya taş olmaz.

**YENİLİK BASİMEVİ
İSTANBUL**

Fiatı: 150 kuruştur.